

Erasmus+ kaasava õpirände uuring

Kirill Jurkov, Kats Kivistik

ARUANNE

Uuring: Erasmus+ kaasava õpirände uuring

Uuringu autorid: Kirill Jurkov, Kats Kivistik

Uuringu teostaja: Balti Uuringute Instituut

Tellija: Haridus- ja Noorteamet

Balti Uuringute Instituut

Lai 30

51005 Tartu

Tel 699 9480

ibs.ee

Sisukord

1. Sissejuhatus ja metoodika	4
2. TULEMUSED	6
2.1. Üldinfo	6
2.2. Peamised takistused.....	7
2.3. Organisatsiooni eesmärgid	11
2.4. Teadlikkus vähemate võimalustega osalejatest	12
2.5. Vähemate võimalustega osalejate kaasamine ja lisatugi	16
2.6. Hinnangud organisatsioonile	24
3. KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED	28
4. LISAD	30
Lisa 1.....	30
Lisa 2.....	31
Lisa 3.....	32

1. SISSEJUHATUS JA METOODIKA

Kaasamine ja mitmekesisus on Erasmus+ programmi 2021–2027 üks läbiv prioriteet, millega tagatakse, et programmiga pakutavad võimalused oleksid kättesaadavad kõigile, ka vähemate võimalustega osalejatele. Erasmus+ programmi raames õpirännet korraldav organisatsioon peab austama kõigis oma tegevustes kaasamise ja mitmekesisuse põhimõtet ning peab tagama kõigile õpirändes osalejatele õiglased ja võrdsed tingimused. Võimaluse korral peab toetust saav organisatsioon aktiivselt kaasama õpirändesse vähemate võimalustega osalejaid ja kasutama selleks maksimaalselt programmis ette nähtud rahalisi ja muid vahendeid.

Selle uuringu eesmärk oli selgitada välja ja suurendada õpirändeprojekte elluviivate haridusvaldkondade töötajate teadlikkust vähemate võimalustega osalejate kaasamisest ning sellega seotud meetmetest õpirändeprojektides. Uuringu keskseks meetodiks oli spetsialistide küsitlus, millega koguti andmed 69 töötajalt kolmes haridusvaldkonnas: üld-, kutse- ja kõrghariduses. Uuringu esialgne valim hõlmas kõiki õpirändeprojektide elluviijaid (kokku 139), seega ei peegelda uuringu tulemused kõikide elluviijate seisukohti.

Andmekogumisel kasutati programmi spetsialistide välja töötatud küsimustikku ja andmed koguti Alchemer'i küsitluskeskkonnas. Küsitluse teemad olid jagatud viide peamisse sisuplokki:

- 1) asutuste hinnangud õpirändes osalemise takistustele;
- 2) asutuste õpirändealased eesmärgid;
- 3) teadlikkus vähemate võimalustega õpirändes osalejatest;
- 4) Erasmus+ meetmete kasutamine ja lisatõe pakkumine vähemate võimalustega õpirändes osalejatele;
- 5) hinnangud asutuse hetkeolukorrale õpirände kontekstis.

Uuringu tulemusel leiti, et õpirändeprojektide elluviijad hindavad enda teadlikkust sihtrühmast heaks, kuid vajavad lisatuge erinevate sihtrühmale pakutavate meetmete efektiivsemaks rakendamiseks. Selleks võivad olla juhendmaterjalid meetmete elluviimiseks, erinevad teabeüritused ja/või heade praktikate kogumine ning jagamine. Selgus, et paljude asutuste jaoks on vähemate võimalustega õppijate õpirände korraldamine uueks kogemuseks; vähene praktika oli eriti silmapaistev kutse- ja üldhariduskoolide vastajate seas. Kuigi sihtrühmale õpirände korraldamise kogemus oli suuremal osal küsitlusele vastajatest, rakendati osasid Erasmus+ abimeetmeid suhteliselt harva. Tulevastes uuringutes oleks vajalik hinnata ka meetmete rakendamise mõju (sh asjakohasust) sihtrühmale nende enda hinnangul – esimene samm selleks võiks olla õpirände kohta antava tagasiside analüüsimine kõikides asutustes.

Küsitlustulemustest selgus ka asjaolu, et paljudel asutustel puudusid praegu selgelt sõnastatud eesmärgid vähemate võimalustega osalejate kaasamiseks, mis võib olla takistuseks meetmete rakendamise tulemuslikkuse hindamisel tulevikus. Seetõttu tuleks tulevikus soodustada nende eesmärkide seadmist kõikides asutustes. Mõnede asutuste puhul nähtus, et vaatamata heale teadlikkuse tasemele ei ole vähemate võimalustega osalejad olnud õpirändesse kaasatud kõikides asutustes. Takistusteks võivad olla nii andmete puudumine sihtrühma kindlaks määramiseks, vähene

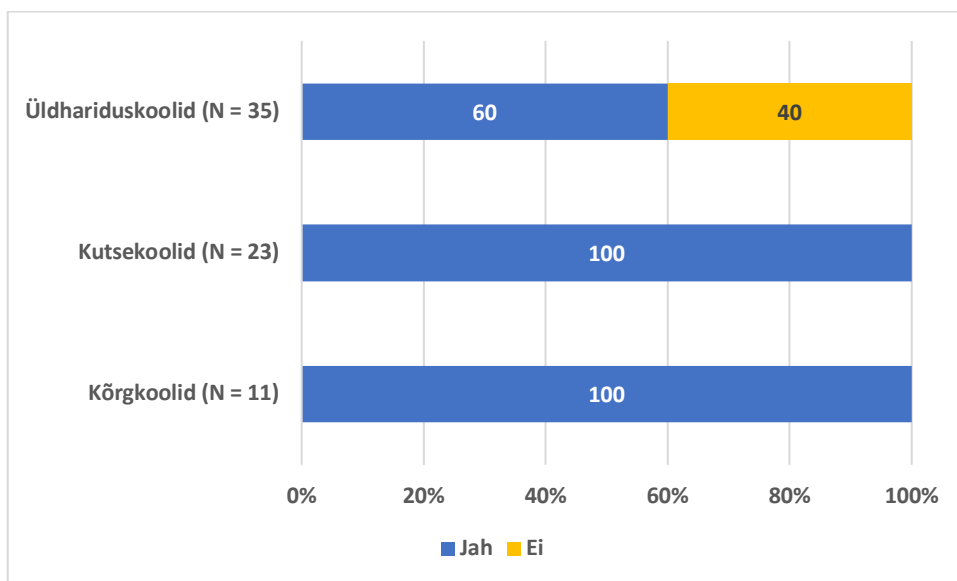
keeleoskus kui ka lähedaste vastuseis rändele, mis võib olla omakorda põhjustatud vähesest teavitusest. Osad takistused on seejuures hõlpsasti lahendatavad, nagu näiteks tõhusam suunamine keelekursustele või julgustamine. Teised takistused nõuavad aga põhjalikemate lahenduste väljatöötamist, näiteks sihtrühma kindlaksmääramiseks vajalike isikuandmete küsimine. Alustada võiks sealjuures lihtsamate probleemide lahendamisest, mis võiks olukorda kiiresti parandada.

Uuringu tulemused tervikuna näitavad, et vähemate võimalustega seotud tegurid on olulised takistused õpirändes mitteosalemiseks ning huvi ja vajadus teemaga põhjalikumalt tegeleda on õppeasutustes selgelt olemas. Kuigi aja möödudes kujunevad tõenäoliselt kõikides asutustes välja oma praktikad, on vajalik ka asutuste toetamine. Üheks toetavaks tegevuseks sai pidada ka selle küsitluse läbiviimist: paljude vastajate hinnangul andis see neile sihtrühma kohta uut infot. Tulevikus tuleks aga võimalusel kaasata tagasisidestamise ja praktikate jagamise protsessi ka õpirändeid vähem korraldavaid õppeasutusi ning neid, kes selles uuringus ei osalenud.

2. TULEMUSED

2.1. Üldinfo

Uuringus on analüüsitud 69 ankeetküsitlusele vastaja tulemused. Kõiki vastajaid arvestati analüüsis juhul, kui nad vastasid küsimustikule vähemalt pooles ulatuses. 69st vastajast 35 esindasid üldhariduskoolide, 23 kutsekoolide ja 11 kõrgkoolide hinnanguid. Kutse- ja kõrgkoolide valimisse kuulusid toetusesaajad, kes teostavad õppijate õpirände projekte. Üldhariduskoolide valimisse kuulusid aga ka toetusesaajad, kes ei vii õpilaste õpirändeid ellu, kuid kellel oleks võimalik neid ellu viia. Seetõttu paluti vastajatel kõigepealt märkida, kas neil on kogemusi Erasmus+ õpirände projektidega, kus osalevad õppijad. Tulemused (joonis 1) näitavad, et kõik kõrgkoolide ja kutsekoolide esindajad on varem Erasmus+ õpirände projektidega kokku puutunud. 40% üldhariduskoolide esindajatest selliste projektidega aga kokkupuudet ei olnud. Vastajatelt, kes õpirändega seotud projektidega kokku puutunud ei olnud, küsiti täiendavalt, kas nad plaanivad neid tulevikus ellu viia ja vastused jaotusid võrdselt: 50% plaanis ja 50% ei plaaninud neid tulevikus ellu viia.

Joonis 1. Küsitlusele vastanute kogemus Erasmus+ õpirände projektidega, kus osalevad õppijad

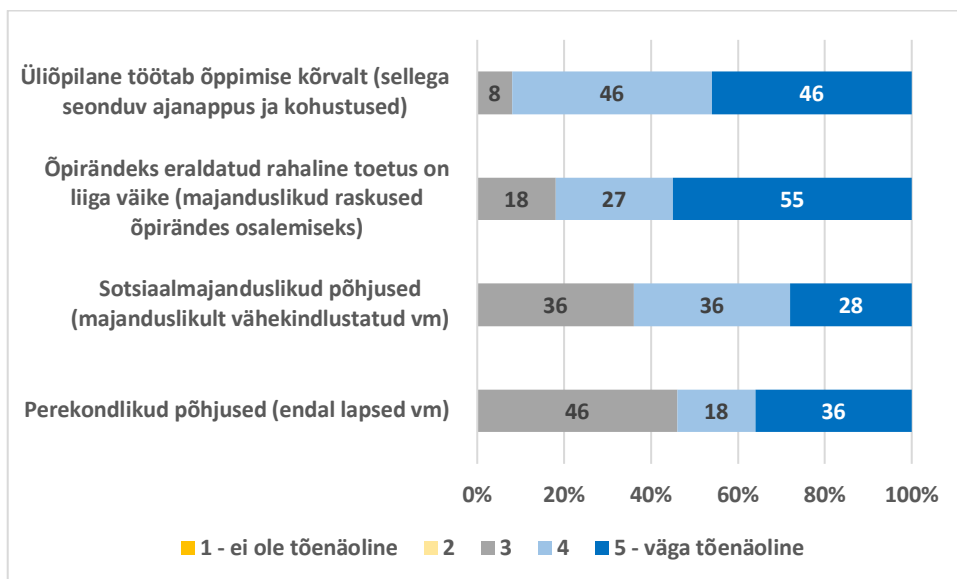
Vastajatelt, kes ei plaaninud õppijate õpirändeid ellu viia, küsiti ka selle põhjuseid, ning seejärel lõppesid nende jaoks küsimustiku sisulised küsimused. Kolm vastajat leidsid, et ei soovi küll projekti taotleda lähitulevikus, kuid ei välista seda kaugemas tulevikus. Kaks vastajat mainis aga probleemi projekti kirjutamise ja õpirände koordineerimisega. Üks vastaja mainis lisaks, et nende koolis on hariduslike erivajadustega lapsed ja neile sobivat õpirännet ei ole seetõttu leitud. Tulemused näitavad, et õpirände korraldamisel on ületamatuid takistusi reeglina vähestel asutustel, kuid mõnede üldhariduskoolide puhul võib olla muresid personaliga või sobivate projektide leidmisega.

„Meie koolis on hariduslike erivajadustega lapsed ja seetõttu ei ole hetkel leitud neile sobivat õpirännet.“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

2.2. Peamised takistused

Õppijatega seotud õpirännete teostajate ja soovijate jaoks jätkus küsimustik sisuliste küsimustega. Vastajatelt uuriti nende hinnanguid peamistele takistustele, miks õppijad ei soovi õpirändes osaleda. Vastajatele oli ette antud 17 varianti, millele paluti anda hinnang – kui tõenäoliselt takistab see õpirändes osalemist. Viis vastusevarianti olid seejuures otseselt seotud vähemate võimalustega ja ülejäänud 12 viitasid üldistele takistustele. Vähemate võimalustega seotud vastusevariantideks olid seejuures majanduslikud, sotsiaal-majanduslikud, psühhosotsiaalsed, tervislikud ja geograafilised takistused ning üldisematele põhjustele viitasid näiteks vähene teadlikkus, perekondlikud ja emotsionaalsed põhjused, õppekorraldusest tingitud takistused jms. Täielikud vastusevariantide loetelud haridusvaldkondade kaupa on esitatud aruande lisades olevatel joonistel. Järgnevalt on haridusvaldkondade lõikes analüüsitud peamisi õpirändes mitteosalemise põhjuseid.

Joonisel 2 on reastatud neli enim tõenäoliselt peetavat õpirändes mitteosalemise põhjust kõrgkoolide töötajate hinnangul. Selgub, et kõrgkoolides on levinuimateks põhjusteks üliõpilase õppimise kõrvalt töötamine ja sellega seotud ajanappus, liiga väike õpirändeks eraldatud rahaline toetus ning sotsiaal-majanduslikud ja perekondlikud põhjused. Kaks neljast levinuimast põhjustest (rahaline toetus ja sotsiaal-majanduslikud põhjused) on otseselt seotud ka vähemate võimalustega osalejate grupiga. Hinnangud kõikidele ülejäänud põhjustele, miks üliõpilased õpirändes ei osale, on välja toodud lisas 1 ja sealt nähtub, et teised vähemate võimalustega osalejate grupiga seostatavad põhjused ehk psühhosotsiaalsed ja tervislikud põhjused on levinud märksa vähem, vastavalt 18% ja 0%. Üldjoontes saab tulemustest öelda, et vähematele võimalustele viitavad põhjused on oluliseks probleemiks õpirändes osalemisele.

Joonis 2. Neli enim valitud põhjust, miks üliõpilased õpirändes ei osale (N = 11)

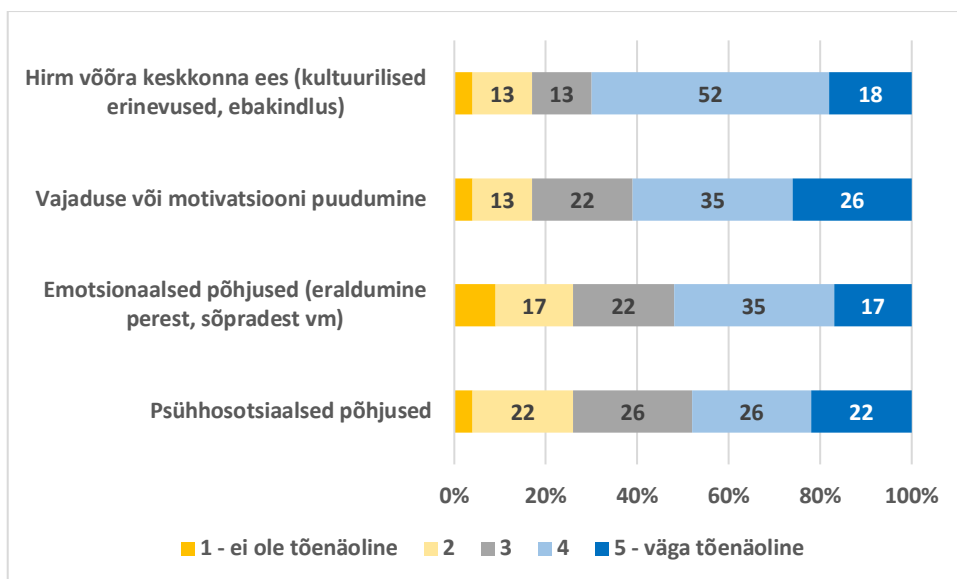
Kutsekoolide töötajate hinnangud neljale levinuimale põhjusele, miks nende asutuste õpilased ei soovi õpirändes osaleda, on välja toodud joonisel 3. Selgub, et kutsekoolides on enim levinud õpirändes mitteosalemise põhjusteks hirm võõra keskkonna ees, vajaduse või motivatsiooni puudumine ning emotsionaalsed ja psühhosotsiaalsed põhjused. Psühhosotsiaalsed põhjused on seejuures otseselt seotud vähemate võimalustega osalejate grupiga ja ligi pooled küsitlenutest märkisid selle tõenäolise või väga tõenäolise põhjusena, miks kutseõppes õppijad ei osale õpirändes. Teised takistused näivad

olevat pigem isiklikud, aga mitte seotud vähemate võimalustega. Hinnangud kõikidele ülejäänud põhjustele on välja toodud lisas 2.

Tulemused teiste vähemate võimalustega osalejate grupiga seotud tunnuste lõikes näitavad, et tervise, sh vaimse tervise probleemid on takistuseks ligi kolmandikule kutseõppes õppijatest (30%). Sama osakaal vastajaid leidis, et takistuseks võivad olla ka sotsiaal-majanduslikud põhjused. Ligi neljandik vastajatest (26%) märkis, et takistused võivad olla geograafilised, näiteks kui õppija elab väikesaarel. Viimaks, 13% vastajatest märkis, et õpirändeks eraldatud rahaline toetus on liiga väike. Kuigi viimane viitab asjaolule, et õpirändeks eraldatud toetused on enamjaolt piisavad, leiab kolmandik vastajatest ikkagi, et sotsiaal-majanduslikud põhjused mitteosalemise puhul olulised. See tähendab, et paljud potentsiaalsed õpirändes osalejad võivad oma peres olla ka sissetulekuallikateks ja õpirändes saadav raha küll katab nende kulud kohapeal, kuid ei kompenseeri nende panust pere elarvesse.

Avatud vastustes mainiti täiendavalt veel mõningaid põhjuseid. Näiteks toodi välja tööga seotud põhjusi, sh kartust kaotada õpirände pärast töökoht või soovi mitte kasutada põhipuhkust õpirändeks. Lisaks mainiti psühholoogilisi põhjusi, nagu ärevus- või keskendumishäired ja harjumatus üksi reisida. Viimaks toodi välja paberimajanduse tülikust, muresid ainepunktide ülekandmisega ja kartust jätta aasta õpingutes vahele. Kuigi üldiselt paistab, et kutsekoolide puhul on õpirändes mitteosalemine vähemate võimalustega seotud harvem kui ülikoolides, on oluline neile probleemidele tähelepanu pöörata.

„Täiskasvanud õppijal töölt õppepuhkuse saamise raskused ning perekonna toimetulek, kui vanem on õpirändel.“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

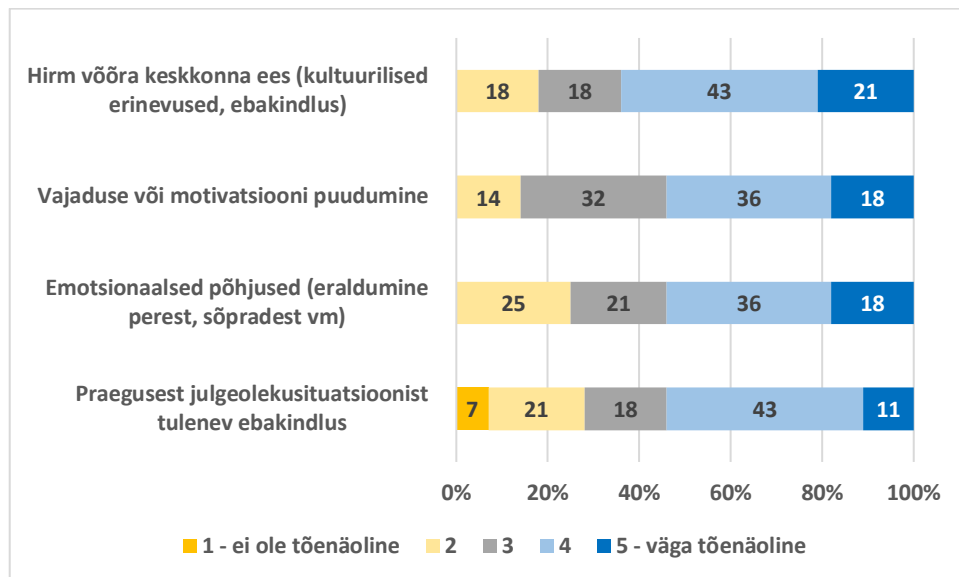
Joonis 3. Neli enim valitud põhjust, miks kutsekooli õpilased ei soovi osaleda õpirändes (N = 23)

Üldhariduskoolide töötajate hinnangud neljale levinuimale põhjusele, miks nende asutuste õpilased ei soovi õpirändes osaleda, on välja toodud joonisel 4. Tulemused näitavad, et üldhariduskoolide esindajate hinnangul on levinuimateks põhjusteks nende koolide õppijatel hirm võõra keskkonna ees, vajaduse või motivatsiooni puudumine, emotsionaalsed põhjused ja praegusest julgeolekuolukorrast tulenev ebakindlus. Ükski neist põhjustest ei ole otseselt seotud vähemate võimalustega osalejate grupiga. See aga ei näita, et need takistused oleksid vähelevinud. Kui geograafilisi takistusi märkisid tõesti vaid 7% vastajatest, siis näiteks väikest rahalist toetust märkis juba üle neljandiku vastajatest (29%). Sotsiaal-majanduslikke põhjuseid märkis tõenäolise murekohana 35%, tervisega, sh vaimse

tervisega seotud põhjuseid 36% ja psühhosotsiaalseid põhjuseid 40% vastajatest. Täies ulatuses joonis on välja toodud lisas 3.

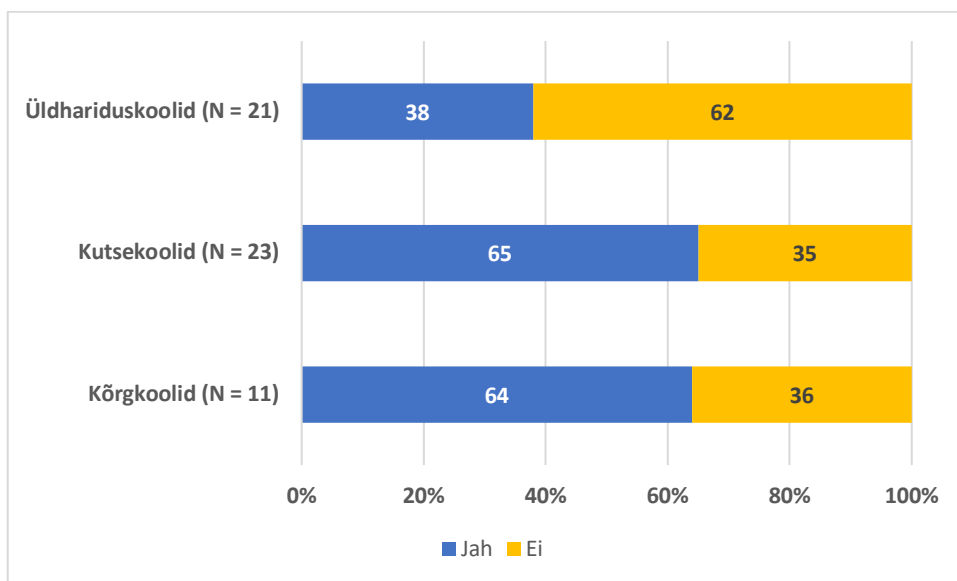
Avatud vastuses toodi täiendavalt välja valehäbi, mida õppijad tunnevad pere või lähedaste ees.

„Valehäbi koduse keskkonna ees.“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

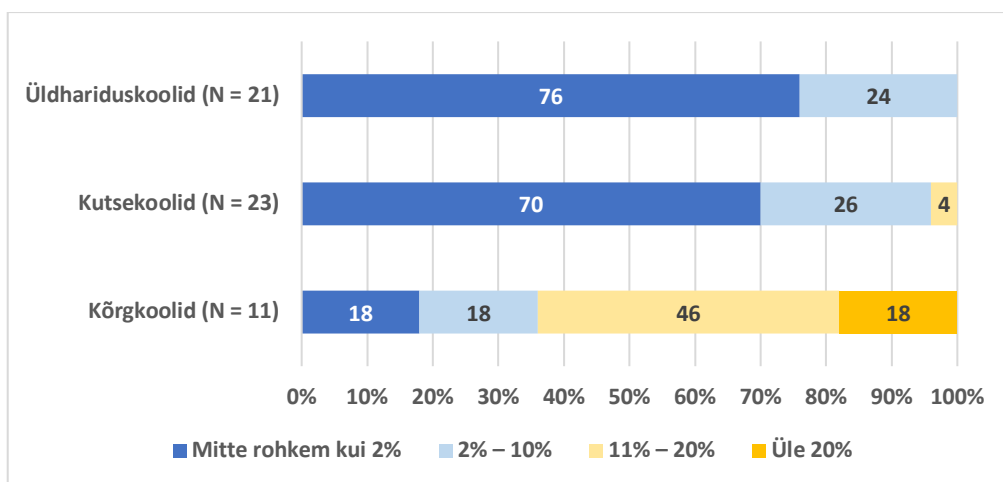
Joonis 4. Neli enim valitud põhjust, miks üldhariduskooli õpilased ei soovi osaleda õpirändes (N = 28)

Järgnevalt küsiti vastajatelt seda, kas nende asutus analüüsib õppijate tagasisidet, mis on seotud nende soovimatusega õpirändes osaleda. Tulemustest (joonis 5) selgus, et kõige harvemini teevad seda õpirändeprojekte elluviivad üldhariduskoolid, kellest 38% analüüsivad tagasisidet. Kutse- ja kõrgkoolidest analüüsib tagasisidet ligi kaks kolmandikku (vastavalt 65% ja 64%). Need osakaalud ei ole kuigi kõrged ja siinkohal tuleb arvestada, et küsimustikele vastavad üldiselt eesrindlikumad ja parema kogemusega vastajad. See tähendab, et koguvallimist analüüsib tagasisidet veel väiksem osakaal iga koolitüübi vastajatest. Tagasiside analüüsimine võib aga asutustele ja õpirände rahastajatele anda olulist sisendit selleks, et saada paremini teadlikuks takistustest, mis takistavad sihtrühmal õpirändes osalemist. Tulevikus võiks see teadlikkus olla aluseks abimeetmete parendamiseks. Seetõttu tuleks mitteosalemise põhjuste tagasiside analüüsimist innustada. Selleks tuleks õpirände elluviijaid motiveerida või lasta saadud tagasisidet analüüsida sõltumatutel osapooltel – vastasel juhul puudub mõte ka seda tüüpi tagasisidet koguda.

Joonis 5. Õpirändes mitteosalemisega seotud tagasiside analüüsimise osakaalud haridusvaldkondade lõikes

Teemaploki viimase küsimusena uuriti sihtrühmadelt, kui suur osa nende asutuste õppijatest, kes saavad võimaluse osaleda õpirändes, loobuvad sellest. Tulemused näitavad, et üld- ja kutsehariduskoolides on need osakaalud väga madalad: vaid ühe vastaja sõnul loobub üle 10% võimaluse saanutest. Kõrgkoolides on loobumine mõnevõrra sagedasem: 18% vastajate sõnul loobub õppekohast enam kui viiendik õppijatest ja ligi pooltes ülikoolides loobub õppekohast 11%–20% õppijatest.

Joonis 6. Hinnang õppekoha saanud õppijate loobumise osakaalule haridusvaldkondade lõikes

Avatud vastustes paluti vastajatel tuua näiteid loobumise põhjustest. Kui kõrg- ja kutsekoolide vastustes mainiti läbivalt töökoha kaotusega ja majandusliku olukorraga seotud põhjuseid, siis üldhariduskoolides mainiti läbivalt enam õppetöös mahajäämise hirmu ja ebakindlust uues keskkonnas kohanemise ees. Kõikides valdkondades toodi välja ka koroonapandeemia ja Ukraina sõjaga seotud põhjused. Pandeemia osas mainiti nii reisimispiiranguid kui ka muresid seoses vaksineerimisega. Ukraina sõjaga seoses toodi välja hirmu sõja puhkemise ees Eestis. Kuigi kõiki neid probleeme ei saa lahendada, saab paljude korral täiendavat tuge osutada. Olenevalt probleemist võib lahenduseks olla näiteks täiendav lapsevanemate informeerimine või keelekursustele suunamine.

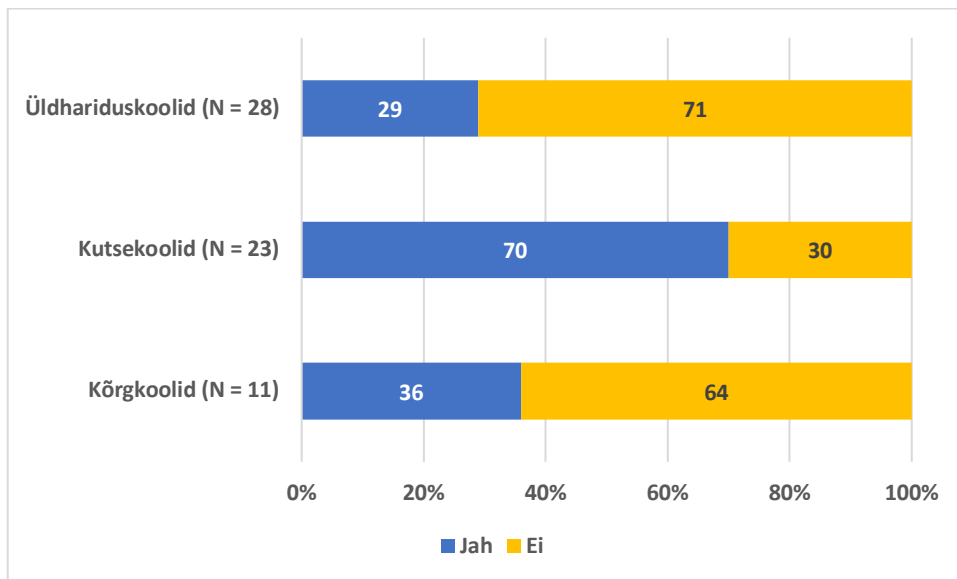
„Töölt ja/või pere juurest on keeruline nõnda pikaks ajaks eemal viibida.“
(ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

„Sõda (ma ei soovi olla oma perekonnast eemal, kui puhkeb sõda)“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

„Pole vaksineeritud, keeleoskus pole piisav. Pere ikkagi ei taha, et õppija osaleks õpirändes.“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

2.3. Organisatsiooni eesmärgid

Järgmise teemaploki eesmärgiks oli selgitada välja kõikide õpirändeid tegevate asutuste eesmärgid vähemate võimalustega osalejate õpirände korraldamiseks. Sellega seoses paluti vastajatel anda teada, kas nende asutuses on sõnastatud eesmärgid vähemate võimalustega õppijate kaasamiseks õpirändesse. Tulemustest (joonis 7) selgus, et selles aspektis on kõige sagedamini eesmärgid seatud kutsekoolides, kellest 70% olid vastavad eesmärgid sõnastanud. Kõrgkoolides ja üldhariduskoolides olid eesmärgid sõnastatud vastavalt 36% ja 29% küsitlusele vastanud asutustest. Arvestades asjaoluga, et küsimustikke täidavad reeglina valdkonna eesrindlikumad esindajad, võib eeldada, et kõikides haridusvaldkondades on küsitud eesmärgid sõnastatud veel väiksemal osakaalul. Sarnaselt tagasiside analüüsimise soodustamisele tuleks soodustada asutustel ka kaasava õpirändega seotud eesmärkide kirjapanemist. Eesmärkide seadmine aitab selgemini hinnata tehtud tööd, tuvastada paremini tekkivaid kitsaskohti ja leida neile tõhusalt lahendusi. Kõrgkoolide küsitluse täitjate vastuseid võib mõjutada ka üldine suhtumine, et kõiki üliõpilasi koheldakse võrdselt, mis ilmnes järgnevatel avatud vastustes (aruande lk 18).

Joonis 7. Osakaalud asutustest, kus on sõnastatud eesmärgid vähemate võimalustega õppijate kaasamiseks õpirändesse

Kui vastajatel paluti avatud vastustes välja tuua, millised on nende sõnastatud eesmärgid, mainiti enamjaolt võrdsed võimalusi õpirände tagamisel (st et potentsiaalseid õpirändes osalejaid ei tohiks kuidagi eristada ühegi tunnuse alusel, sh vähemate võimalustega osalejaid). Mõned vastajad tõid välja ka spetsiifilisemad eesmärgid, mis on konkreetsemalt seotud vähemate võimalustega osalejatega. Näiteks toodi välja, et eesmärgiks on leida õpirändele tugiisik või kaasata rohkem haridusliku erivajadusega (HEV) õpilasi. Oli ka haridusasutusi, kus vähemate võimalustega õppijad on märgitud eraldi rahvusvahelistumise sihtrühmana. Üldhariduskoolides mainiti seevastu erinevate spetsialistide (nt logopeedide või HEV koordinaatorite kaasamist andmaks õpilaste kohta tagasisidet) kaasamist ja lisavahendeid vähemate võimalustega õpilaste kaasamiseks. Avatud vastustes märgiti ka seda, et

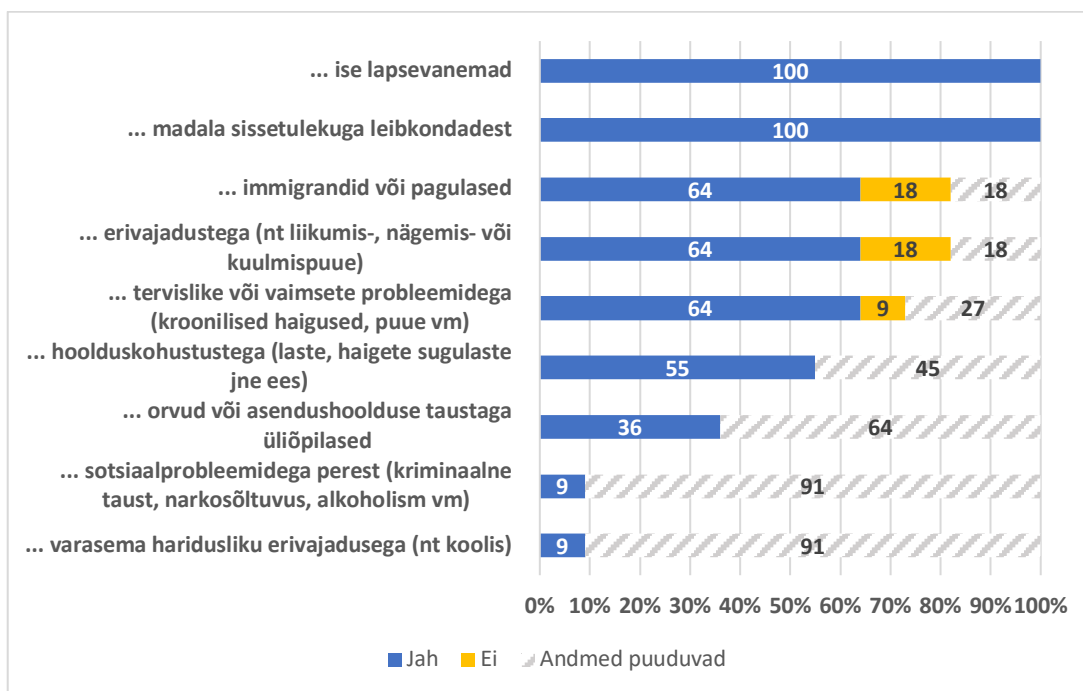
sihtrühm ei ole hetkel selgelt kaardistatud. Siinkohal aitaks kõiki asutusi parem informeerimine sihtrühma kuulujatest.

„Paljud uuesti kooliteed alustanud õpilased ei ole enam esimeses nooruses. Vajaduse õppida uus amet, on tekitanud muutused tööturul, pandeemia või soov teha hoopiski midagi muud. Tihti on üldhariduse käigus omandatud võõrkeele oskus sageli roosteski. Siin on leitud lahendus, et õpirändesse saadetakse hea keeleoskusega ja (vähemate võimalustega) keeleliselt nõrgem õppija koos. Oleme varasema kogemuse põhjal näinud, et õpirändes osalemine vähese võõrkeele oskusega vanemaealistel õpilastel tõstab oluliselt nende motivatsiooni, enesekindlust ja tahet minna õpingutega lõpuni. Kuna õpirändes osalemise tingimuseks on õppevõlgnevuste puudumine, siis õpilastele, kelle motivatsioon on õppe käigus langenud, on õpirändesse kandideerimine mõjunud õppevõlgnevusele värskendavalt. Nad on likvideerinud oma õppevõlgnevused ja tõuseb nende motivatsioon oma õpingud ka lõpetada.“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

„Kõigepealt tuleks need sihtgrupid kaardistada ja seda on väga keeruline teha. Nii et peale selle, et laiemalt jagada vähemate võimalustega üliõpilastele ette nähtud stipendiume, on keeruline midagi ette võtta.“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

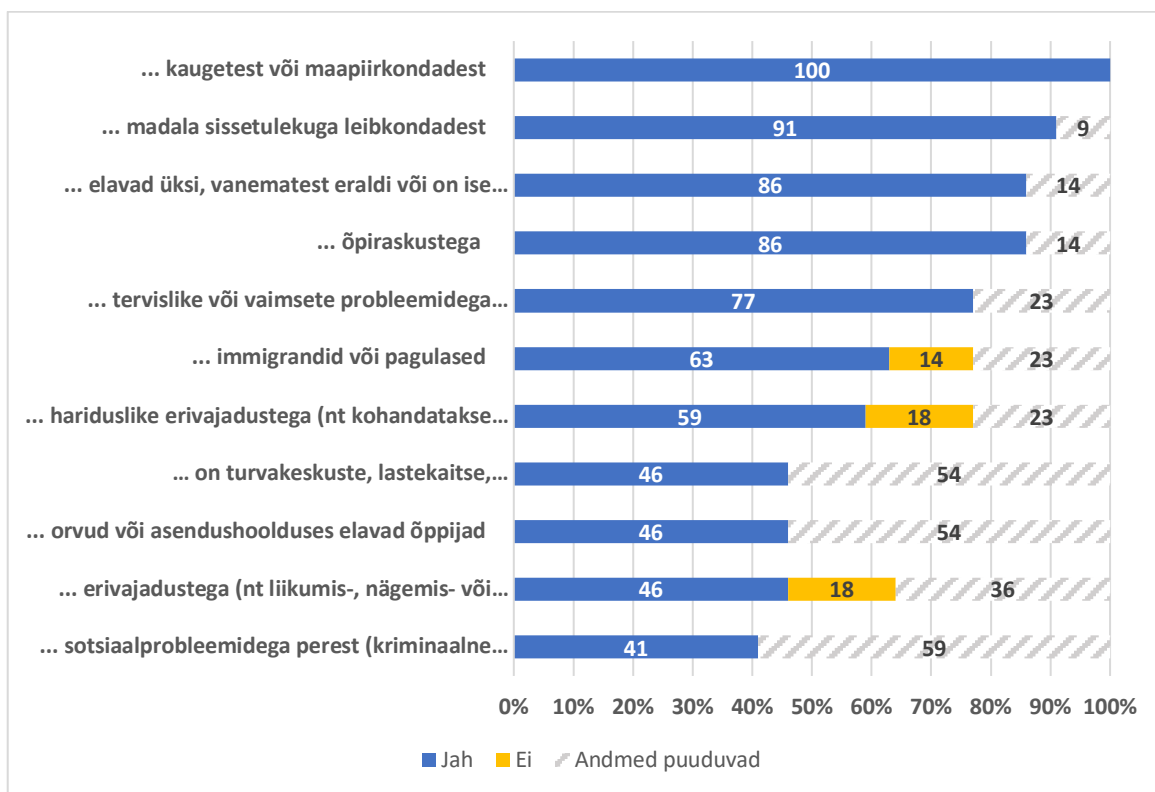
2.4. Teadlikkus vähemate võimalustega osalejatest

Neljanda teemaploki küsimused olid mõeldud, et selgitada välja erinevat tüüpi vähemate võimalustega õpirändes osalejate olemasolu erinevates asutustes ja nende asutuste teadlikkus, keda käsitletakse vähemate võimalustega osalejatena. Järgnevalt on välja toodud info õppijatest kõikides haridusasutustes, millele järgneb info nende asutuste töötajate teadlikkusest. Joonisel 8 on esitatud info erinevat tüüpi vähemate võimalustega osalejate kohta kõrgkoolides. Selgub, et kõik vastanud ülikoolide esindajad leiavad, et nende asutustes on õppijaid, kes on ise lapsevanemad ja neid, kes on madala sissetulekuga leibkondadest. 64% kõrgkoolidest õpivad immigrandid või pagulased, erivajadustega (näiteks liikumis- või nägemispuudega) ja tervise, sh vaimse tervise probleemidega üliõpilased. 55% kõrgkoolidest õpib hoolduskohustusega, 36% orvude või asendushoolduse taustaga ja 9% kõrgkoolidest sotsiaalprobleemidega peredest ning varasema haridusliku erivajadusega üliõpilastest. Selgus ka, et kõrgkoolidel puuduvad tihti andmed üliõpilaste isikliku info kohta, nagu nende perekondlik taust, orvuks olemine või varasemad erivajadused.

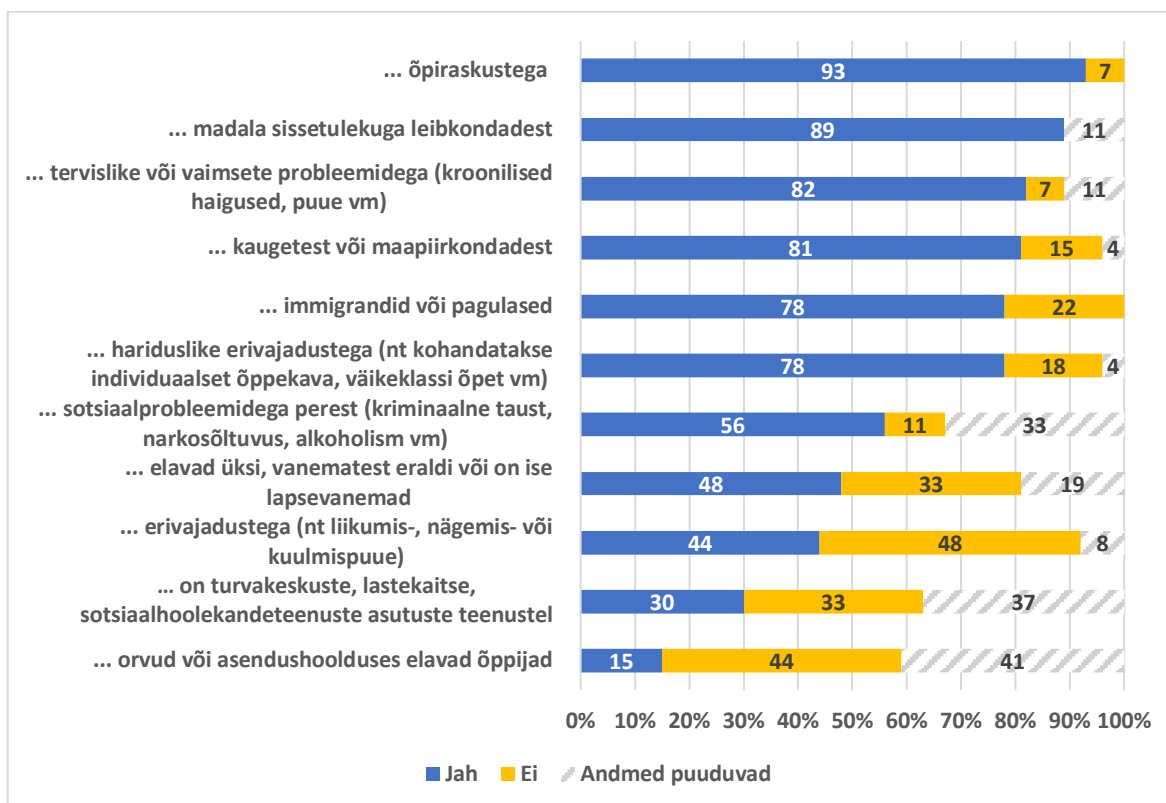
Joonis 8. Väheste võimalustega üliõpilaste olemasolu ülikoolides

Kutsekoolide töötajate küsitluse tulemustest (joonis 9) selgus, et täiesti kindlalt on kõikides kutsekoolides vaid õppijaid kaugetest või maapiirkondadest. 91% kutsekoolidest leidub madala sissetulekuga leibkondadest pärit õppijaid, 86% kutsekoolidest õpib vanematest eraldi elavaid õppijaid või neid, kes on ise lapsevanemad, ja samas osakaalus kutsekoolidest õpib ka õpiraskustega õppijaid. 77% kutsekoolide esindajatest märkis, et nende asutustes on tervise või vaimse tervise probleemidega osalejaid. Immigrante või pagulasi õpib kindlasti 63% kutsekoolidest, hariduslike erivajadustega 59%. 46% kutsekoolidest on kindlasti turvakeskuste, lastekaitse või sotsiaalhoolekandeteenuste asutuste teenustel olevaid õppijaid, orvudest või asendusteenuste asutuste teenustel olevaid ning erivajadustega õppijaid. Viimaks märkis 41% vastajatest, et nende kutsekoolis on sotsiaalprobleemidega perest õppijaid. Kutsekoolide esindajate vastustest joonistub kõrgkoolidele sarnane pilt, kus suurel osal asutustest ei ole andmeid mõnede isiklike aspektide kohta, nagu näiteks viimased neli kirjeldatud tunnust. Kuigi puuduva info olemasolu oleks õpirände korraldamisel tõenäoliselt kasulik, tuleb arvestada asjaoluga, et tegemist on tundlike andmetega, mille hoiustamine on rangelt seadusega reguleeritud. Seetõttu ei pruugi selliste andmete kogumine täiskasvanud isikute kohta olla otstarbekas.

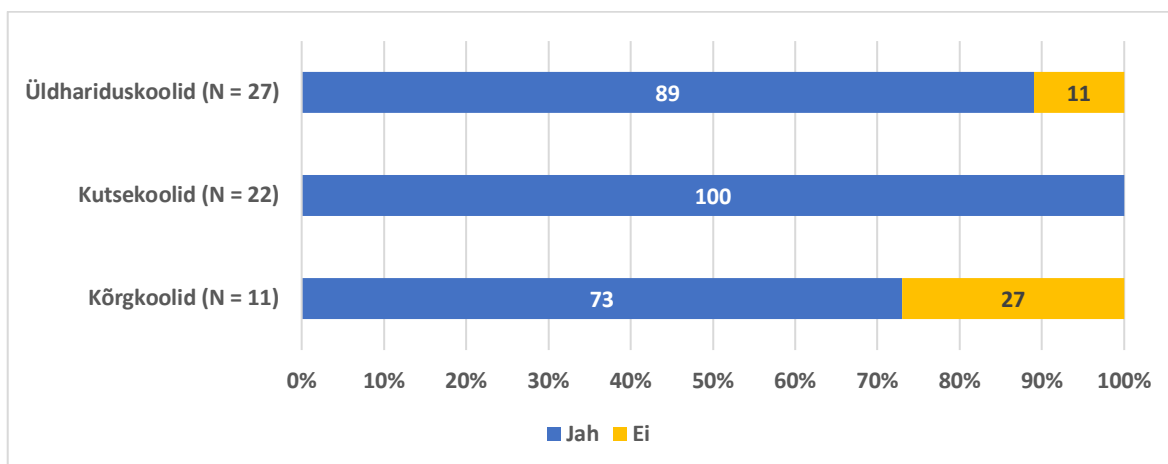
Joonis 9. Väheste võimalustega õppijate olemasolu kutsekoolides

Üldhariduskoolide kohta käivale küsimustikule vastanud töötajate küsitlustulemustest (joonis 10) selgus, et peaaegu kõikides koolides on õpiraskustega (93%), madala sissetulekuga leibkondadest pärit (89%), tervislike või vaimsete probleemidega (82%) ja kaugetest või maapiirkondadest pärit (81%) õppijaid. Enamikes üldhariduskoolidest oli ka immigrantidest või pagulastest, hariduslike erivajadustega (mõlemad 78%) ja sotsiaalprobleemidega peredest (56%) õppijaid. Üksi, vanematest eraldi või ise lapsevanemaks olevaid õppijaid oli nende koolides 48% vastajate hinnangul, erivajadustega õppijaid 44%, turvakeskuste, lastekaitse või sotsiaalhoolekandeteenuste asutuste teenustel 30% ja orvudest või asendushoolduses elavaid õppijaid 15%. Üldhariduskoolide puhul paistab silma, et õppijate kohta on märksa vähem puuduvaid andmeid ja “ei” vastuste osakaal on seetõttu suurem. Sarnaselt täiskasvanud õppijatele ei pruugi ka alaealiste kohta tundliku info kogumine olla tingimata otstarbekas.

Joonis 10. Vähemate võimalustega õppijate olemasolu üldhariduskoolides

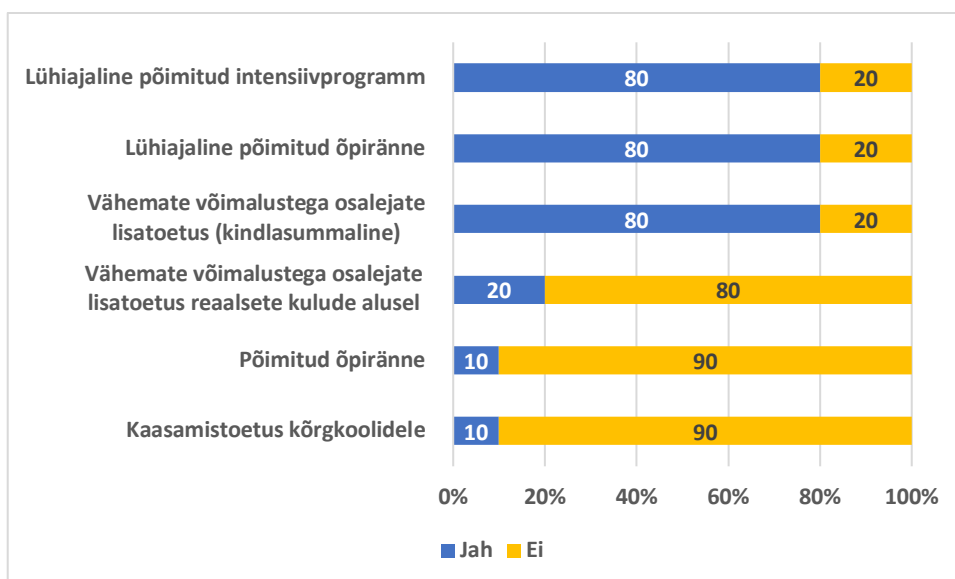
Järgnevalt küsiti vastajatelt nende teadlikkust sellest, et eelnevas küsitluses mainitud tunnuste põhjal saab õppijaid käsitleda kui võimalikke vähemate võimalustega õpirändes osalejaid. Tulemustest (joonis 11) selgus, et teadlikkuse tase on kõrge. Kutsekoolide esindajatest olid vastavast käsitlusest teadlikud kõik vastajad, üldhariduskoolides olid teadlikud 89% ja kõrgkoolides 73% vastajatest. Kuigi teadlikkus oli kõrgel tasemel ka enne küsitlust, siis leidis ka vastajaid, kes said küsitlusest uut infot vähemate võimalustega osalejate määratluse kohta programmis. Võrreldes vastajate teadlikkust sihtrühmast sellega, kas vähemate võimalustega õpilased ka päriselt õpirändes osalevad (joonis 15), nähtuvad mõningad erinevused. Kõige suurem erinevus on seejuures üldhariduskoolide tulemustes, kus sihtrühmast on teadlikud 89% vastajatest, ent neid on kaasanud vaid 40% õpirännet teostavatest koolidest. Kuna vähemate võimalustega osalejate kaasamise küsimusele said vastata vaid õppijate õpirändeid teostavad üldhariduskoolid, võib eeldada, et erinevus on tegelikult veelgi suurem. Teadlikkuse ja tegeliku osalemise vahe on märkimisväärne ka kutsekoolide küsitluse puhul – sihtrühmast olid teadlikud kõik vastajad, ent õpirändes osales vaid 64% vastajate koolide õpilastest. Kuna erinevused on märkimisväärsed ja võib eeldada, et küsitlusele vastamata jätnud asutuste esindajad ei kaasa rohkem vähemate võimalustega õppijaid õpirändesse, tuleb tulevikus pöörata tähelepanu sellele, mis põhjustel nende koolide sihtrühma kuuljad ei osale õpirändes.

Joonis 11. Teadlikkus vähemate võimalustega osalejatest haridusvaldkondade kaupa

2.5. Vähemate võimalustega osalejate kaasamine ja lisatugi

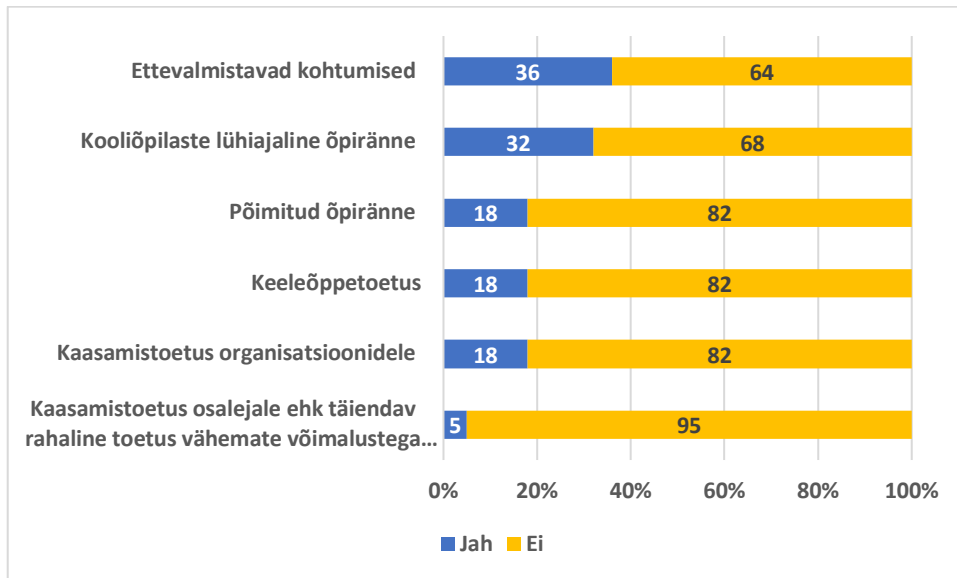
Küsitlus jätkus konkreetsemate küsimustega Erasmus+ meetmete kasutamise kohta. Vastajatelt küsiti milliseid meetmeid nad on viimase 12 kuu jooksul kasutanud. Kõrgkoolide küsitluses (joonis 12) selgus, et selgelt enim on kasutatud kolme liiki meetmeid: lühiajalist põimitud intensiivprogrammi, lühiajalist põimitud õpirännet ja kindlasummalist vähemate võimalustega osalejate lisatoetust (kõiki neid on kasutanud 80% vastajatest). Teisi võimalusi, milleks on vähemate võimalustega osalejate lisatoetus reaalsete kulude alusel, põimitud õpiränne ja kaasamistoetus kõrgkoolidele, on kasutanud üksikud vastajad. Järgnevates uuringutes tuleks pöörata tähelepanu nende võimaluste vähesel kasutuse põhjustele. Nendeks võivad olla nii vähene teadlikkus kui ka vajaduse puudumine.

Joonis 12. Erasmus+ abimeetmete kasutamine vähemate võimalustega üliõpilase kaasamiseks viimase 12 kuu jooksul (N = 10)

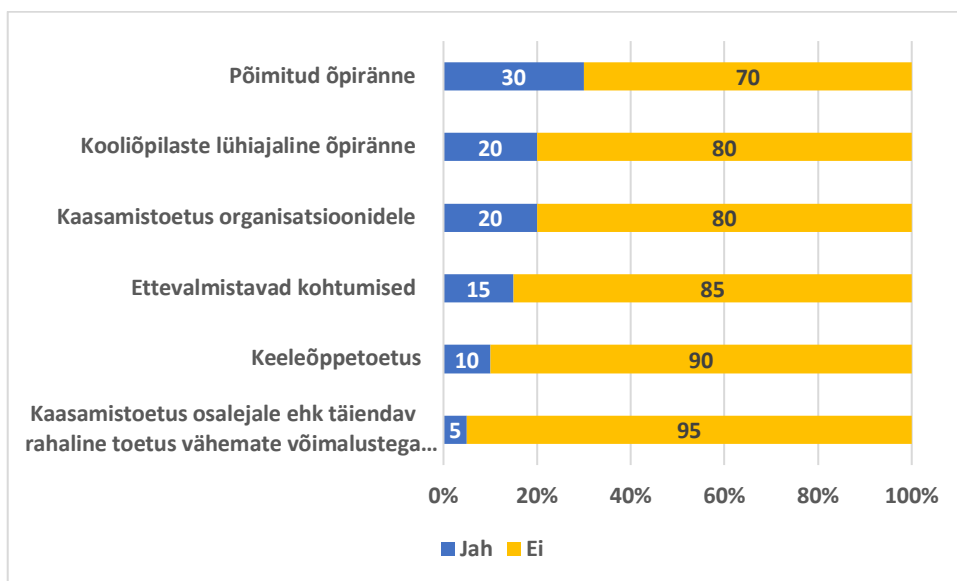
Kutsekoolide õpirännetes on pakutavad meetmed ülikoolidest mõnevõrra erinevad ja küsitluse tulemustest (joonis 13) selgus, et neid kasutati ka harvem kui ülikoolides. Meetmetest kasutati enim ettevalmistavaid kohtumisi (36%) ja kooliõpilaste lühiajalist õpirännet (32%). Teisi meetmeid oli

kasutanud veel väiksem osakaal kutseõppeasutusi: põimitud õpirännet, keeleõppetoetust ja kaasamistoetust organisatsioonidele kasutas ligi viiendik kutsekoolidest (kõik 18%). Kaasamistoetust oli aga kasutanud vaid 5% vastajatest ehk ainult üks. Tulemused on märkimisväärsed selle poolest, et 64% kutsekoolide küsitluse täitjatest märkisid ära vähemate võimalustega õppijate osalemise nende viimases Erasmus+ õpirände projektis. Võrdlus nende tulemustega näitab, et suur osa kutsekoolidest ei kasutanud abimeetmeid nende abistamiseks. Sellega seoses tuleb tulevikus välja selgitada, mis põhjusel neid ei kasutatud.

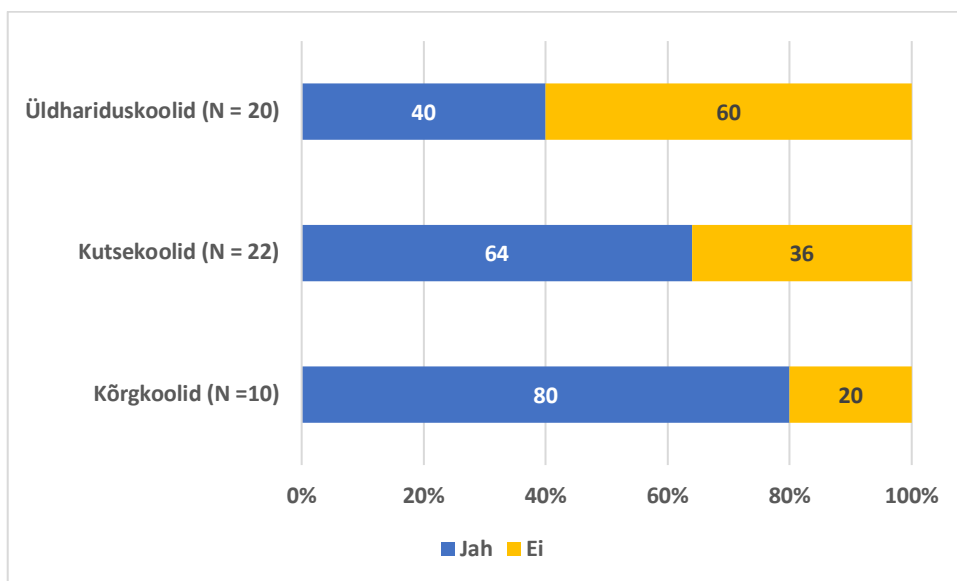
Joonis 13. Erasmus+ abimeetmete kasutamine vähemate võimalustega kutseõppes õppijate kaasamiseks viimase 12 kuu jooksul (N = 22)

Üldhariduskoolide küsitluse tulemused (joonis 14) näitavad, et ka üldhariduskoolides kasutatakse õpirände meetmeid vähestes koolides. Enim on seejuures kasutatud põimitud õpirände meetet, mida kasutas 30% vastajatest. Järgnevad kooliõpilaste lühiajaline õpiränne, kaasamistoetus organisatsioonidele (mõlemad 20%), ettevalmistavad kohtumised (15%), keeleõppetoetus (10%) ja kaasamistoetus (5%). Seega kasutatakse abimeetmeid suhteliselt vähe. Kuna üldharidusõppes osales vähemate võimalustega õppijaid mõnevõrra vähem, siis on abimeetmete vähesem kasutus ka loomulik. Tulles tagasi õpirändes osalemisest hoidumise põhjuste juurde, on üheks levinumaks neist perest ja sõpradest eemaldumine. Seetõttu on huvitav, et lühiajalist õpirännet ei kasutata senisest rohkem.

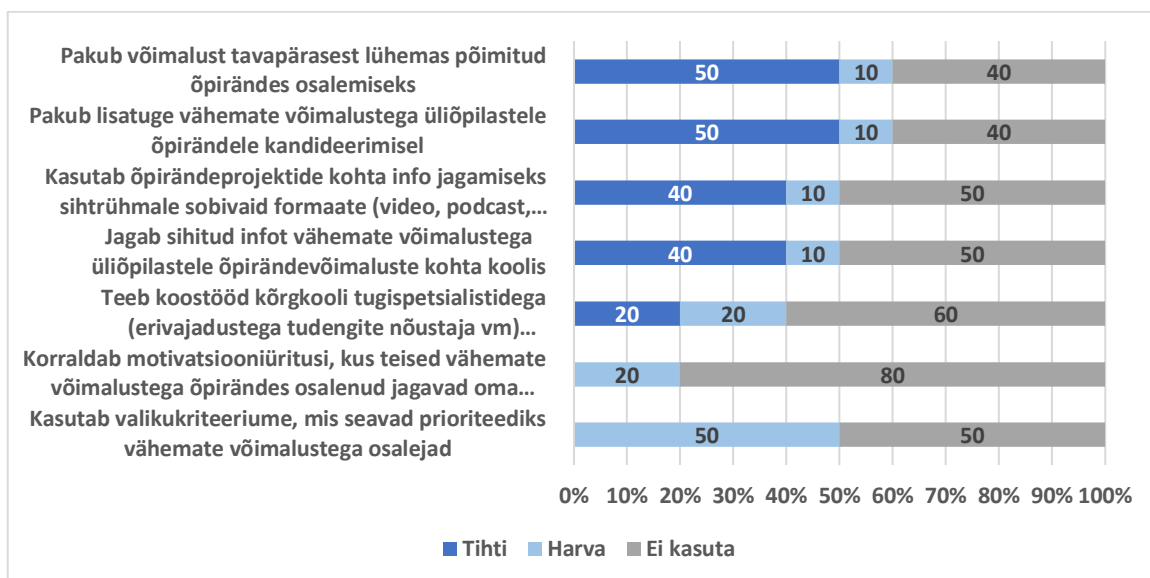
Joonis 14. Erasmus+ abimeetmete kasutamine vähemate võimalustega üldharidusõppes õppijate kaasamiseks viimase 12 kuu jooksul (N = 20)

Vastajatelt küsiti seejärel vähemate võimalustega projektides osalemise kohta nende asutustes. Küsitlustulemustest (joonis 15) selgus, et õpirändes ei osalenud vähemate võimalustega osalejaid 60% üldhariduskoolidest, 36% kutsekoolidest ja 20% kõrgkoolidest. Tulemused näitavad, et vähemate võimalustega õppijatega seotud eesmärgid ei ole sõnastatud kõikides asutustes, kust sihtrühma liikmed õpirändesse suunduvad. Kõige suurem erinevus ilmnes seejuures kõrgkoolide vastustes. Kuigi 80% kõrgkoolidest osales vähemate võimalustega osalejaid nende viimases õpirändes, siis vastavad eesmärgid olid sõnastatud vaid pooltel neist kõrgkoolidest. Eesmärkide seadmine oleks tõenäoliselt kasulik vähemate võimalustega üliõpilastele pakutavate abimeetmete hindamisel. Ka üldhariduskoolide küsitlusele vastajatest oli suurem osakaal neid, kelle asutustes osalesid vähemate võimalustega õppijad õpirändes, kui oli neid, kes olid seadnud vastavad eesmärgid (40% koolidest oli selliseid osalejaid ja 29% oli seadnud eesmärgid). Kutsekoolide küsitluses ilmnes aga vastupidine erinevus – eesmärgid olid seatud enamatel asutustel kui oli õpirändes osalejaid päriselt (70% asutustest olid eesmärgid seatud, kuid osalejaid oli 64%). Kuigi erinevus on väike, viitab see asjaolule, et kutsekoolides kaasatakse vähemate võimalustega õppijaid tegelikkuses vähem kui soovitud. Põhjus võib olla nii õppijate motivatsiooni puudumises kui ka selles, kui palju ja kuidas erinevaid abimeetmeid kasutatakse, sest teadlikkus sihtrühmast (joonis 11) oli igas valdkonnas kõrgem kui nende õpirändesse kaasamine. Kutsekoolide ja üldhariduskoolide puhul ilmnes seejuures ka Erasmus+ abimeetmete vähene kasutus, mis võib selgitada väiksemat kaasamist.

Joonis 15. Vähemate võimalustega õppijate osalemine Erasmus+ õpirändes haridusvaldkondade lõikes

Küsitlusele vastajatelt uuriti ka täiendava toe pakkumise ulatust, mida organisatsioon ise saab pakkuda õpirändeprojektide elluviimisel. Vastajad said seejuures märkida, kas pakuvad nimetatud viisidel tuge tihti, harva või üldse mitte. Ülikoolide küsitlustulemused (joonis 16) näitavad, et enim pakutakse võimalust tavapärasest lühemas põimitud õpirändes osalemiseks (50% kasutab seda võimalust tihti ja 10% harva) ning pakutakse lisatuge vähemate võimalustega üliõpilastele õpirändesse kandideerimisel (50% ja 10%). Järgnevad sihtrühmale sobivate formaatide (nt videote) kasutamine, sihitud info jagamine vähemate võimalustega osalejatele (mõlemad 40% ja 10%) ning kõrgkooli tugispetsialistidega koostöö tegemine (20% ja 20%). Motivatsiooniüritusi ja valikukriteeriumide rakendamist, mis seavad vähemate võimalustega osalejad prioriteediks, kasutatakse aga ainult harva või üldse mitte.

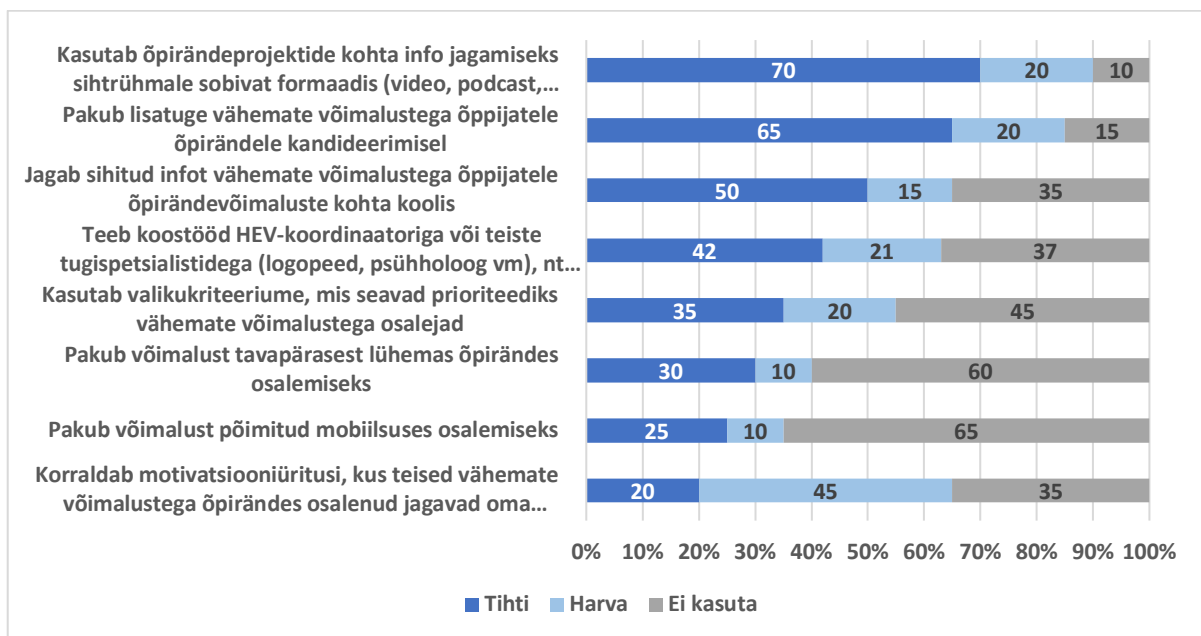

Joonis 16. Kui tihti üliõpilastele suunatud meetmeid rakendatakse (N = 10)

Järgnevalt paluti vastajatel selgitada, kuidas on nimetatud meetmeid kasutatud. Ülikoolide avatud vastustes toodi välja, et vähemate võimalustega õppijaid otseselt ei eristata ja seepärast ei pakuta neile ka spetsiaalselt teenuseid. Teise praktikanäide toodi aga välja, et abi pakutakse vastavalt vajadusele.

„Vastavalt vajadusele pakume vähemate võimalustega tudengitele lisatuge. Seda vaid siis, kui tudeng seda väljendab. Vajadusel kaasame tudengi nõustamise ja ettevalmistusse koolipsühholoogi. Kuna enamus meie osakonnad korraldavad lühiajalisi õpirändeid, siis nendel tudengitel, kes pole võimalik pikaajalisel õpirändel osaleda, saavad osaleda osakonna poolt korraldataval lühiajalisel põimitud õpirändel.“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

Kutsekoolide küsitluse tulemused (joonis 17) näitavad, et erinevaid koolipoolseid lisatõe võimalusi kasutatakse ülikoolidest rohkem. Kõige enam kasutatakse sobivaid formaate õpirändeprojektide alase info jagamiseks sihtrühmale (70% ja 20%), lisatuge vähemate võimalustega õppijatele õpirändele kandideerimisel (65% ja 20%) ja sihitud info jagamist vähemate võimalustega õppijatele (50% ja 15%). Järgnevad koostöö tegemine HEV koordinaatorite või teiste tugispetsialistidega (42% ja 21%), valikukriteeriumide kasutamine seades prioriteediks vähemate võimalustega osalejad (35% ja 20%), tavapärasest lühemas õpirändes osalemise pakkumine (30% ja 10%), põimitud mobiilsuses osalemise pakkumine (25% ja 10%) ning motivatsiooniürituste korraldamine, kus vähemate võimalustega osalejad jagavad oma kogemusi (20% ja 45%).

Joonis 17. Kui tihti kutseõppes õppijatele suunatud meetmeid rakendatakse (N = 22)

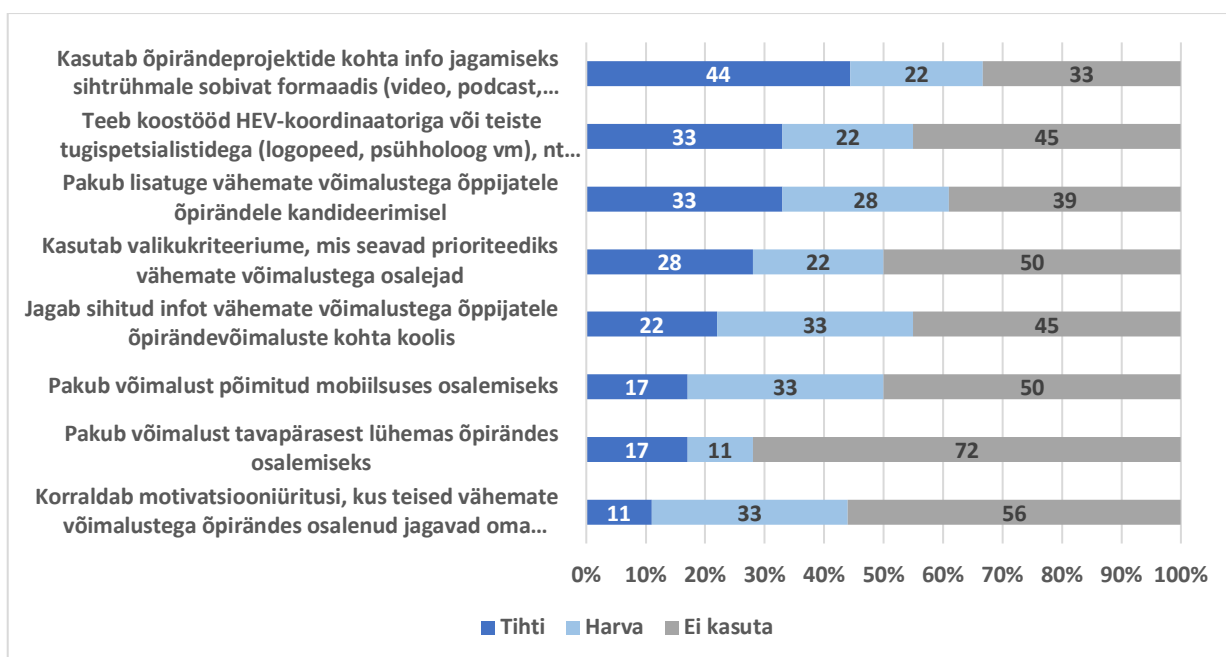
Avatud vastustes meetmete rakendamise kohta toodi täiendavalt välja spetsiifilisemat lähenemist vähemate võimalustega õppijate ja nende vanemate puhul. Osa vastajaid mainis ka seda, et olid saanud küsimustikust uudset infot. Mõneti silmapaistvate kommentaarida mainiti ka asjaolu, et vähemate võimalustega õppijad ei ole ise eriti motiveeritud õpirändes osalema. Siinkohal jäi vastustest mulje justkui peaksid vähemate võimalustega õppijad olema ise eesrindlikumad. Samas ei pruugi nad võimaluste kohta teada. Teine võimalus on, et infot küll jagatakse, ent õpilastes huvi äratamiseks sellest ei piisa – sellisel juhul tuleks kaaluda abimeetmeid, mis motiveeriksid õpilasi rohkem. Täiendavate lisatõe võimalustena toodi aga välja kindlate inimeste kaasamist õpirände protsessi HEV õpilaste puhul ja näiteks täiendavat toetust õppeõlgnevuste likvideerimisel.

„Võimalust antakse kõigile, kui erivajadusega õpilased ise näitavad madalat motivatsiooni“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

„Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasamisel käib õpirändel kaasas nende endi õpetaja (kellega neil kõige rohkem tunde on onud ja kellega nad harjunud on, lisaks arvestame

tööülesannete ja ajakava koostamisel nende võimalustega). Õpilastel on tugigrupp grupijuhataja, juhtõpetaja ja projekti koordinaatori näol, mõne jaoks on oluline ka regulaarne suhtlemine teatud kutseõpetajaga. Kool pakub abi ka lennujaama jõudmisel. Kaasame vähemate võimalustega õpilasi samaväärselt ettevalmistustundi, samas oleme paindlikud, kui nad ei saa füüsiliselt osaleda - siis toimub see Meet'i vahendusel. jms“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

Üldhariduskoolide küsitluse tulemustest (joonis 18) tuli välja, et enim kasutatakse õpirändeprojektide alase info jagamist sihtrühmale sobivas formaadis (44% ja 22%), pakutakse vähemate võimalustega osalejatele lisatuge õpirändesse kandideerimisel (33% ja 28%) ning tehakse koostööd HEV koordinaatorite või teiste tugispetsialistidega (33% ja 22%). Järgnevad vähemate võimalustega osalejaid prioriteediks seadvate valikukriteeriumide kasutamine (28% ja 22%), sihitud info jagamine (22% ja 33%), võimaluste pakkumine põimitud mobiilsuses osalemiseks (17% ja 33%), tavapärasest lühemas õpirändes osalemise pakkumine (17% ja 11%) ning motivatsiooniürituste korraldamine (11% ja 33%).

Joonis 18. Kui tihti üldharidusõppes õppijatele suunatud meetmeid rakendatakse (N = 18)

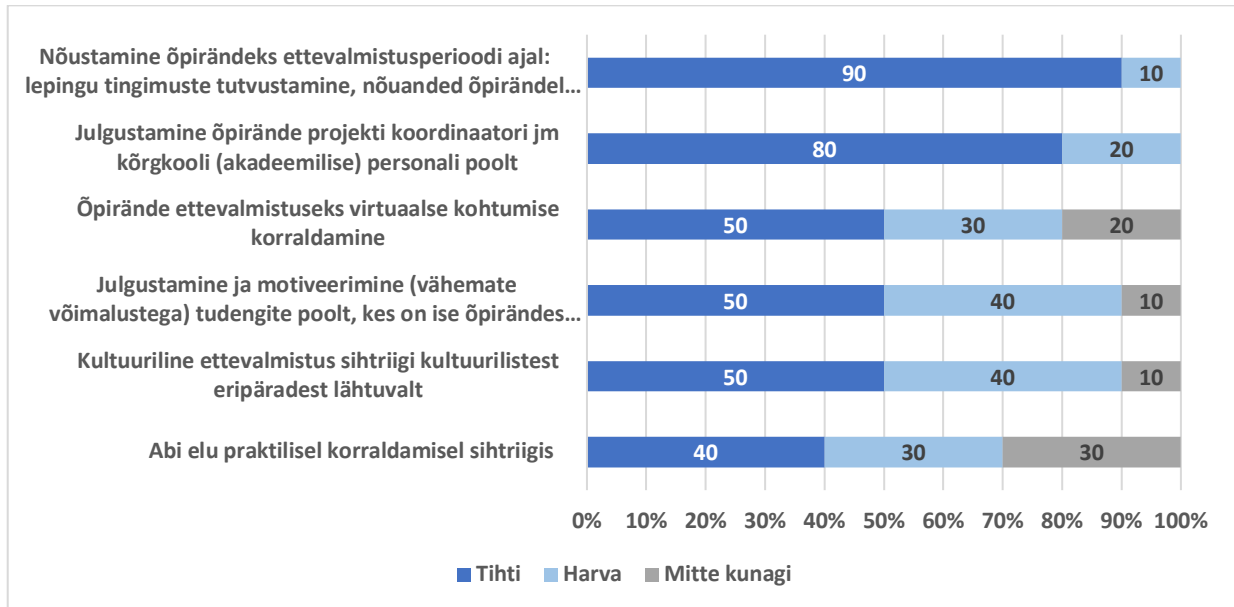
Üldhariduskoolide küsitluse avatud vastustes meetmete rakendamise kohta mainiti eraldi õppenõustajate ja rühmajuhendajate kaudu info edastamist ja sihipäraselt HEV laste ja nende perede kaasamist. Mainiti ka sihipäraselt valimist – näiteks valitakse HEV õpilastest iseseisvamad ja nõustatakse neid sihitumalt. Mõned vastajad tõid aga välja, et sihipäraselt nad kedagi ei erista. Täiendavate meetmetena mainiti aga abi pakkumist õpirändega seotud kohustuste täitmisega.

„Valime HEV õpilastest iseseisvamad ja nõustame neid.“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

„Kui on majanduslikult või sotsiaalselt vähemate võimalustega pere, aga õpirändes (õpilasvahetus) osaleja peab omakorda partnerkooli õpilast majutama, siis aitame leida lahenduse. See ei saa takistuseks.“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

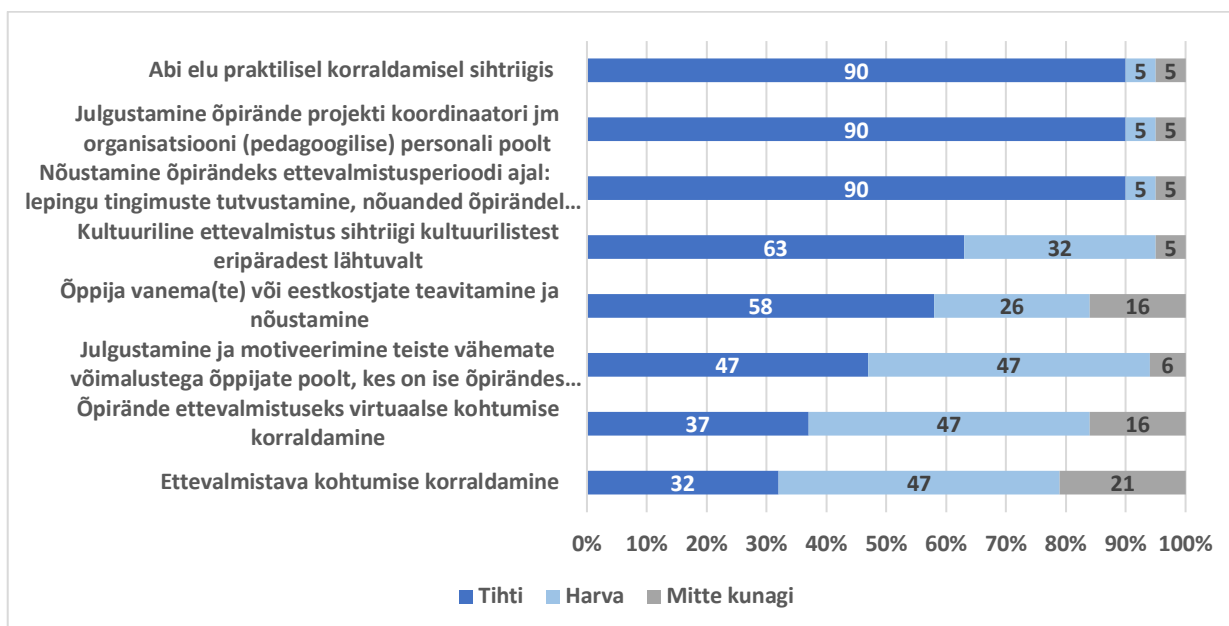
Teemaploki viimases küsimuses paluti vastajatel hinnata kui tihti aidatakse õppijaid õpirändega seotud teemadel. Ülikoolide küsitlusest selgus, et üliõpilasi aidatakse enim nõustamisega õpirändeks ettevalmistusperioodi ajal (90% vastajate hinnangul tehakse seda tihti ja 10% hinnangul harva). Samuti

julgustatakse üliõpilasi projekti koordinaatori ja muu kõrgkooli personali poolt (80% ja 20%). Mõnevõrra harvem korraldatakse õpirände ettevalmistuseks virtuaalseid kohtumisi (50% ja 30%), julgustatakse ja motiveeritakse tudengite poolt, kes on ise õpirändes osalenud (50% ja 40%), pakutakse kultuurilist ettevalmistust lähtuvalt sihtriigi eripäradest (50% ja 40%) ning pakutakse abi elu praktilisel korraldamisel sihtriigis (40% ja 30%).

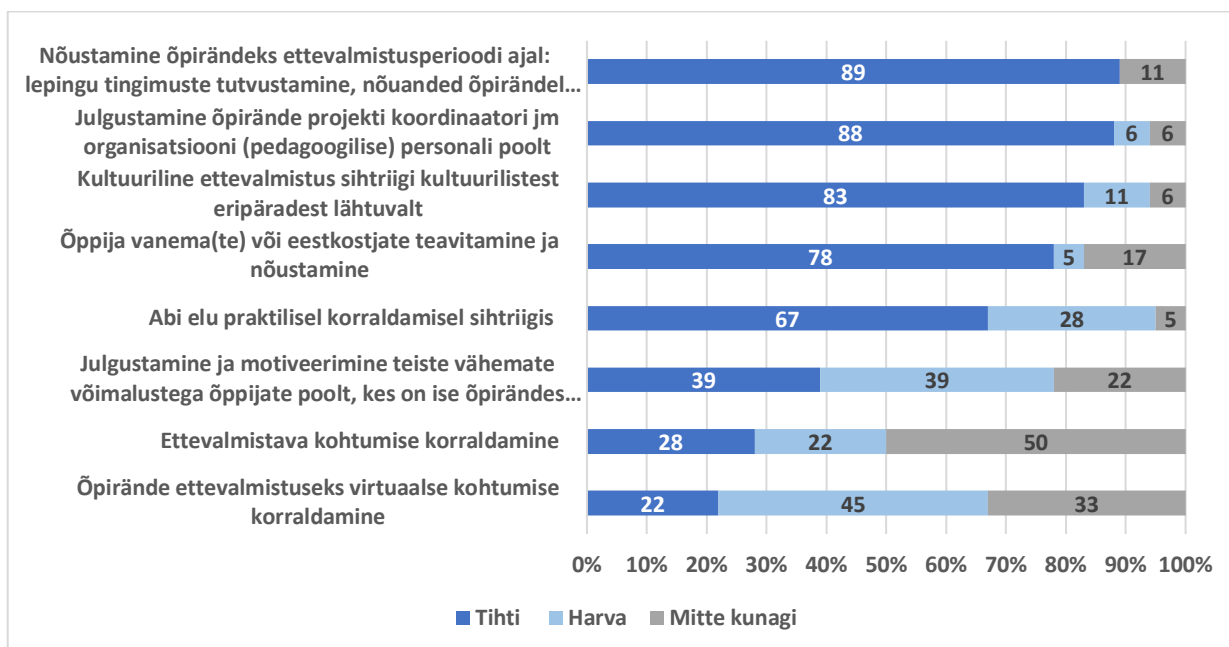
Joonis 19. Kui tihti pakutakse üliõpilastele järgmist tuge (N = 10)

Kutsekoolide küsitluse tulemused (joonis 20) näitavad kutseõppes õppijate õpirändes osalemisel pakutakse kõige sagedamini tuge elu praktilisel korraldamisel sihtriigis, julgustatakse õpirände koordinaatori või muu personali poolt ja nõustatakse õpirändeks ettevalmistusperioodi ajal (kõik 90% ja 5%). Mõnevõrra harvem pakutakse kutseõppes õppijatele ettevalmistust lähtuvalt sihtriigi kultuurilistest eripäradest (63% ja 32%), nõustatakse õppija vanemaid või eestkostjaid (58% ja 26%) ning kasutatakse julgustamist või motiveerimist teiste juba õpirändes osalenud õppijate poolt (47% ja 47%). Etteantud variantidest kõige harvem kasutatakse virtuaalsete kohtumiste korraldamist õpirände ettevalmistuseks (37% ja 47%) ning ettevalmistavate kohtumiste korraldamist (32% ja 47%).

Joonis 20. Kui tihti pakutakse kutseõppes õppijatele järgmist tuge (N = 22)

Üldhariduskoolide küsitlustulemused (joonis 21) näitavad, et õpirändes osalejatele pakutakse enim tuge julgustamisega õpirände projekti koordinaatori või muu personali poolt (88% ja 6%), nõustamisega õpirändeks ettevalmistusperioodi ajal (89% ja 0%) ning kultuurilist ettevalmistust lähtuvalt sihtriigi kultuurilistest eripäradest. Üle poolte üldhariduskoolide kohta vastajatest abistavad õppijaid tihti veel nende vanemate või eestkostjate nõustamise (78% ja 5%) ning praktilise elu korraldamisega sihtriigis (67% ja 28%). Mõnevõrra harvem julgustatakse õpilasi teiste õpirändes osalenud õpilaste poolt (39% ja 39%) ja korraldatakse õpirändeks ettevalmistavaid kohtumisi näost näkku (28% ja 22%) või virtuaalselt (22% ja 45%).

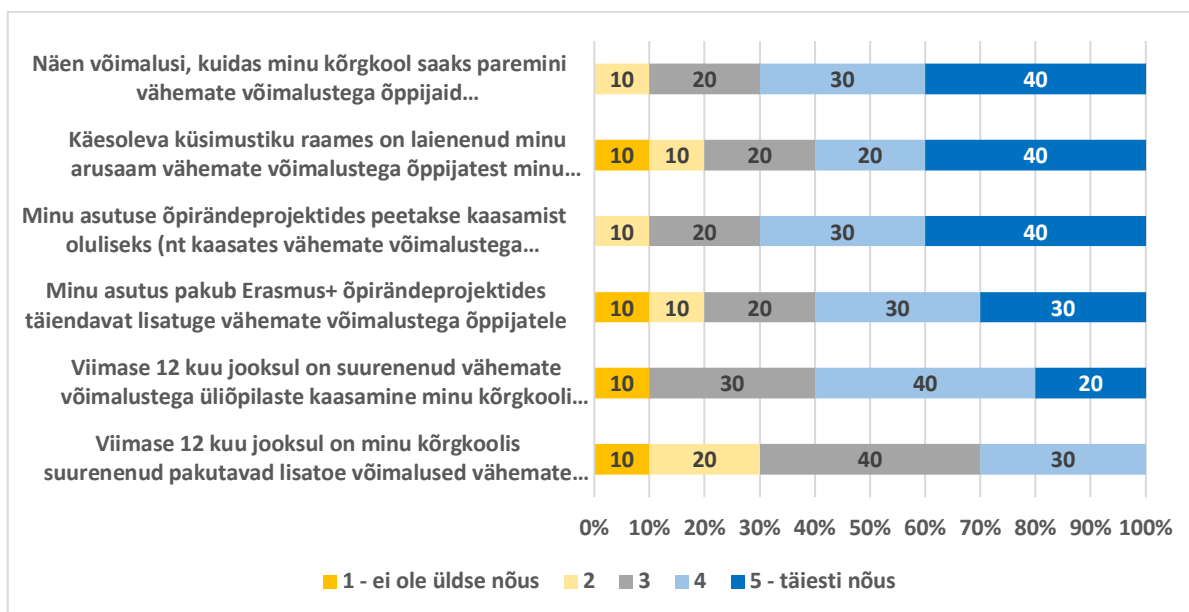
Joonis 21. Kui tihti pakutakse üldharidusõppes osalejatele järgmist tuge (N = 18)

Kokkuvõttes, valdkondade üleselt kasutatakse Erasmus+ meetmetest enim lühiajalist ja põimitud õpirännet ning ettevalmistavaid kohtumisi. Lisatõe võimalusi kasutavad enim kõrgkoolid, kus

kasutatakse ka lühiajalist põimitud intensiivprogrammi ja kindlasummalist toetust vähemate võimalustega osalejatele. Kutse- ja üldhariduskoolid kasutavad abimeetmeid kõrgkoolidest märksa vähem, ent siinkohal tuleb samuti arvestada Erasmus+ meetmete erinevusi haridusvaldkondades. Seejuures tuleb aga märkida, et põimitud intensiivprogramm ja kindlasummaline lisatoetus ongi ainult kõrghariduse valdkonnas pakutavad teenused – teistes haridusvaldkondades täpselt selliseid abimeetmeid ei ole. Enda initsiatiivil pakutakse üliõpilastele kõige sagedamini tavalisest lühemas põimitud õpirändes osalemist ja lisatuge õpirändesse kandideerimisel. Lisaks nõustatakse üliõpilasi õpirände ettevalmistusperioodil ja julgustatakse üliõpilasi õpirändes osalema. Kutse- ja üldhariduskoolid kasutavad enim info jagamist sihtrühmale sobivaimas formaadis ja lisatuge õpirändele kandideerimisel ning pakuvad samuti nõustamist ettevalmistusperioodi ajal. Nende koolide personal julgustab õpilasi väga tihti ka õpirändes osalema, mis võib viidata sellele, et olemasolevad lisatõe võimalused ei pruugi olla sihtrühmale piisavalt motiveerivad.

2.6. Hinnangud organisatsioonile

Viimasena küsiti vastajatelt nende hinnanguid asutuste hetkeolukorrale õpirännet puudutavates aspektides. Kõrgkoolide küsitlustulemustest (joonis 22) nähtus, et vastajad olid enim nõus väitega, mille kohaselt nende kõrgkool saaks paremini vähemate võimalustega õppijaid õpirändeprojektidesse kaasata, ja väitega, et nende kõrgkooli õpirändeprojektides peetakse kaasamist oluliseks (mõlema puhul 40% täiesti nõus ja 30% pigem nõus). Paljud vastavalt olid nõus ka väidetega, et nende asutus pakub Erasmus+ õpirändeprojektides täiendavat lisatuge vähemate võimalustega õppijaile (30% ja 30%) ning et viimase 12 kuu jooksul on nende kõrgkoolis suurenenud vähemate võimalustega õppijate kaasamine õpirändeprojektidesse (20% ja 40%). Vähim nõustuti väitega, et viimase 12 kuu jooksul on suurenenud pakutavad lisatõe võimalused vähemate võimalustega üliõpilastele. Tulemustest on näha, et enamikes kõrgkoolides peetakse õpirändeprojektidesse kaasamist oluliseks ja vähemate võimalustega õppijatele pakutakse ka lisatuge. Samas nähakse selles valdkonnas arenguruumi. Avatud vastustes mainiti, et vähemate võimalustega osalejate kaasamine projektidesse on suhteliselt uus praktika ja kõik pakutavad teenused ei ole veel välja kujunenud. Seetõttu oleks kõrgkoolidele asjakohane pakkuda sihtotstarbelisi koolitusi. Eriti suur vajadus võib selle järele olla väiksemates kõrgkoolides.

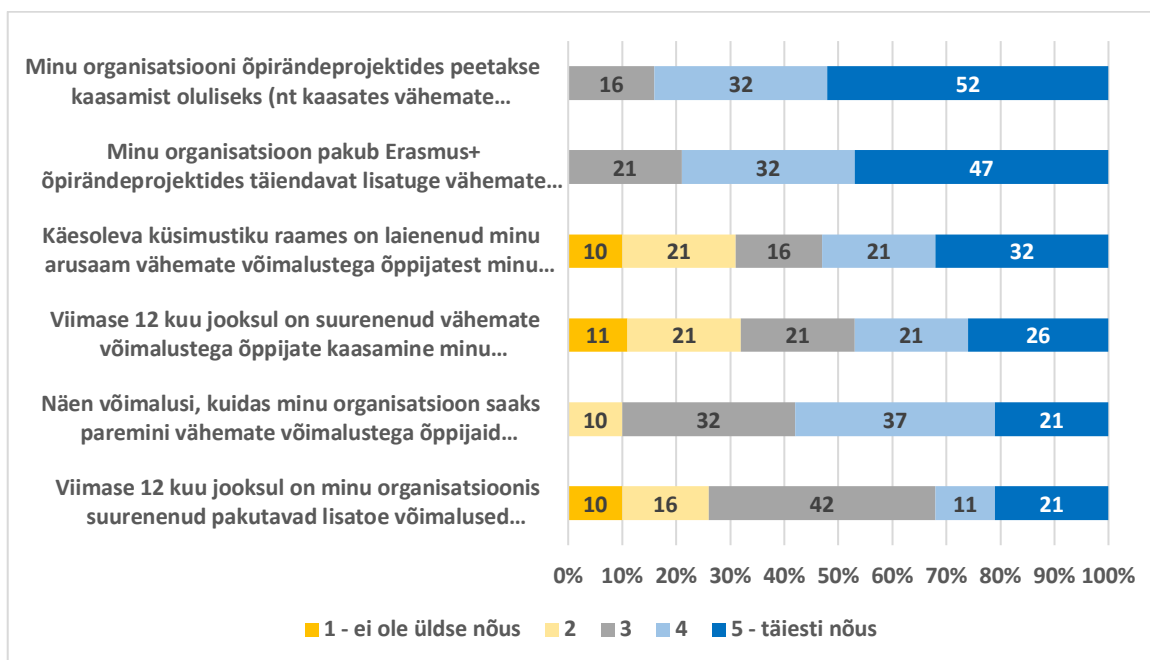

Joonis 22. Kuidas hinnatakse oma ülikooli hetkeolukorda kaasamise osas õpirände kontekstis (N = 10)

„[Asutuse nimi] on vähemate võimalustega tudengite kaasamine õpirännetesse alles hoogu saamas ja seega hetkel meil kindlaid meetmeid ei ole, vaid väga palju korraldatakse vastavalt antud sihtrühma kuuluvate tudengite nõudel. Oleme aga valmis end arendama selles vallas ja seetõttu on igasugu koolitused ning juhtnõõrid teretunud.“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

„Meie kõrgkoolil (ja kahtlustan et paljudel väiksematel kõrgkoolidel) puudub eraldi vähemate võimalustega tudengite nõustaja või sarnane ametikoht. Paljud vähemate võimalustega tudengite kategooriate puhul on info avaldamine tudengile vabatahtlik ja kui nad seda ei soovi avaldada, on väga raske saada terviklikku pilti erinevatest võimalikest sihtrühmadest. Sellegipoolest teeme kõik võimaliku, et info liiguks ja kõik soovijad saaksid võimaluse osaleda.“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

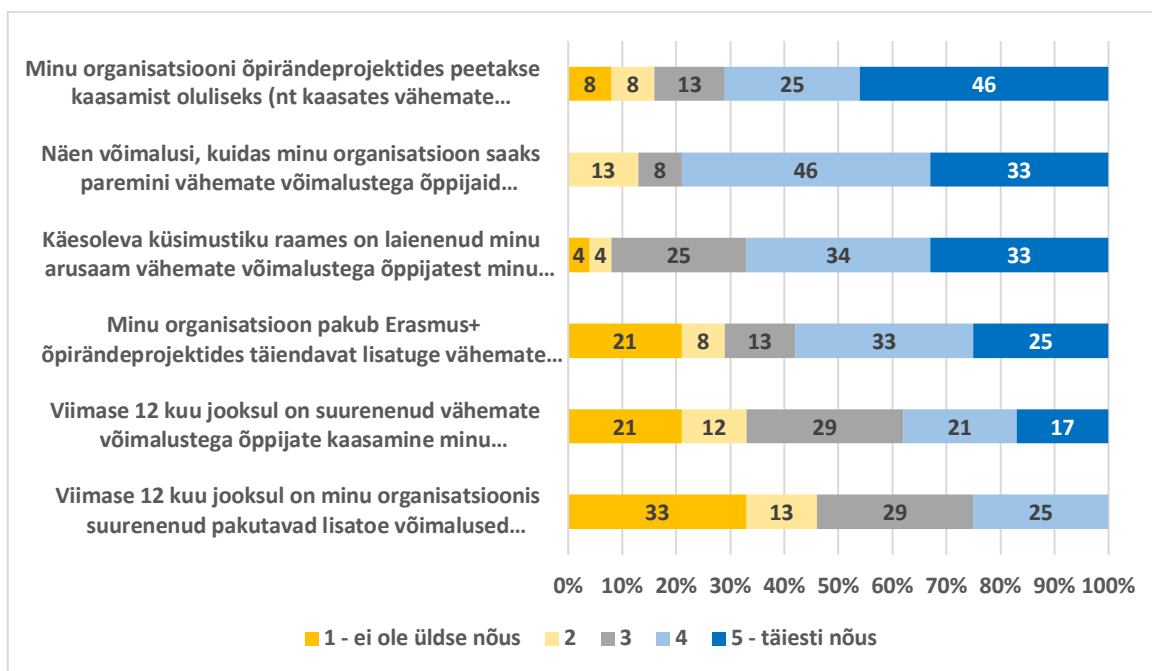
Kutsekoolide küsitluses nõustuti kõige rohkem asjaoluga, et vastajate asutustes peetakse oluliseks õpirändeprojektidesse kaasamist (52% ja 32%). Järgmisena nõustuti väitega, et vastajate asutus pakub Erasmus+ õpirändeprojektides täiendavat lisatuge vähemate võimalustega õppijaile (47% ja 32%) ning et küsimustikule vastates on paranenud nende arusaam vähemate võimalustega õppijatest (32% ja 21%). Väitega, et nähakse võimalusi, kuidas organisatsioon saaks paremini vähemate võimalustega õppijaid aidata, nõustus täielikult 21% ja enamjaolt 37% vastajatest. Kõige vähem nõustuti aga väitega, et viimase 12 kuu jooksul on nende organisatsioonis suurenenud pakutavad lisatoe võimalused. Tulemused näitavad, et kaasamine on enamike kutsekoolide jaoks väga oluline teema ja seda näitab ka nende asutuste osakaal, kus vähemate võimalustega õppijatele täiendavat lisatuge pakutakse. Kuna ilmnes, et Erasmus+ meetmeid kasutatakse võrdlemisi väheste asutuste poolt, tuleks välja selgitada nende asjakohasus ja vajadusel muuta. Teisalt on oluline pakkuda asutustele juhtnõõre ja vajadusel ka koolitusi.

Joonis 23. Kuidas hinnatakse oma kutsekooli hetkeolukorda kaasamise osas õpirände kontekstis

„Me püüame ikka võimaluste piires kaasata vähemate võimalustega õpilasi. Keeruliseks teeb asja kaks meist mitteolenevat asjaolu: me tihti ei tea, et tegu on vähemate võimalustega õppijaga ja teine: peame arvestama vastuvõtva organisatsiooni valmisoleku ja võimalustega. Ei ole lihtne leida vastuvõtjat, kes oleks valmis igal juhul pakkuma õpilasele tema vajadustele vastavat kogemust.“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

Üldhariduskoolide küsitlusele vastajad nõustusid samuti enim väitega, et nende asutuse õpirändeprojektides peetakse kaasamist oluliseks (46% ja 25%). Palju nõustuti ka väidetega, et nähakse võimalusi, kuidas paremini vähemate võimalustega õppijaid paremini aidata (33% ja 46%) ning et nende organisatsioon pakub Erasmus+ õpirände projektides täiendavat lisatuge vähemate võimalustega õppijatele. Vähem nõustuti väidetega, et viimase 12 kuu jooksul on suurenenud vähemate võimalustega õppijate kaasamine (17% ja 21%) ning et viimase 12 kuu jooksul on suurenenud pakutavad lisatoe võimalused (0% ja 25%) nende asutuses. Sarnaselt teistele asutustele paistab üldhariduskoolide puhul silma, et kaasamist peetakse oluliseks ja selles nähakse arenguruumi. Avatud vastustest ilmneb, et ka paljude üldhariduskoolide puhul on vähemate võimalustega õpilaste kaasamise praktikad alles kujunemisejärgus, millele viitab ka kõrge osakaal vastajaid, kelle jaoks uuringu küsimustikule vastamine parandas arusaama vähemate võimalustega õppijatest. Siinkohal võib abiks olla asutuste täiendav informeerimine, juhendite koostamine või kaasajastamine ning heade praktikate jagamine.

Joonis 24. Kuidas hinnatakse on üldhariduskooli hetkeolukorda kaasamise osas õpirände kontekstis

„Kirjutasime alles esimese projekti tublimate õppijate motiveerimiseks, aga saime selle käigus, eriti tänu infopäevale, palju teada kaasava õpirände võimalustest. Arvestame seda järgmise projekti puhul.“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

„Meie kool vajab ise kaasamist, kuna saame mitmeid äraütlemisi õpirändeprojektide osas. See on seotud asendiga Venemaa piiri läheduses ja käimasoleva sõjaga. Inimesed kardavad lasta siia oma lapsi ja ise ka siia (Eestisse tervikuna) reisida“ (ankeetküsitlusele vastaja, avatud vastus)

3. KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED

Kaasamine ja mitmekesisus on Erasmus+ programmi 2021–2027 üks läbiv prioriteet, millega tagatakse, et programmiga pakutavad võimalused oleksid kättesaadavad kõigile, ka vähemate võimalustega osalejatele. Erasmus+ programmi raames õpirännet korraldav organisatsioon peab austama kõigis oma tegevustes kaasamise ja mitmekesisuse põhimõtet ning peab tagama kõigile õpirändes osalejatele õiglased ja võrdsed tingimused. Võimaluse korral peab toetust saav organisatsioon aktiivselt kaasama õpirändesse vähemate võimalustega osalejaid ja kasutama selleks maksimaalselt programmis ette nähtud rahalisi ja muid vahendeid.

Selle uuringu eesmärk oli selgitada välja ja suurendada õpirändeprojekte elluviivate haridusvaldkondade töötajate teadlikkust vähemate võimalustega osalejate kaasamisest ning sellega seotud meetmetest õpirändeprojektides. Uuringu keskseks meetodiks oli spetsialistide küsitlus, millega koguti andmed 69 töötajalt kolmes haridusvaldkonnas: üld-, kutse- ja kõrghariduses. Uuringu esialgne valim hõlmas kõiki õpirändeprojektide elluviijaid (kokku 139), seega ei peegelda uuringu tulemused kõikide elluviijate seisukohti.

Andmekogumisel kasutati programmi spetsialistide välja töötatud küsimustikku ja andmed koguti Alchemer'i küsitluskeskkonnas. Küsitluse teemad on jagatud viide peamisse sisuplokki:

- 1) asutuste hinnangud õpirändes osalemise takistustele;
- 2) asutuste õpirändealased eesmärgid;
- 3) teadlikkus vähemate võimalustega õpirändes osalejatest;
- 4) Erasmus+ meetmete kasutamine ja lisatõe pakkumine vähemate võimalustega õpirändes osalejatele;
- 5) hinnangud asutuse hetkeolukorrale õpirände kontekstis.

Kokkuvõttes saab öelda, et teema on õpirände korraldajate jaoks aktuaalne ja seda peetakse oluliseks. Kahes kolmest haridusvaldkonnas toodi vähemate võimalustega seotud tegurid välja levinuimate õpirändes mitteosalemise põhjustena: kõrgkoolides olid nendeks liiga väike eraldatud rahaline toetus ja sotsiaal-majanduslikud põhjused ning kutsekoolides psühhosotsiaalsed põhjused. Üldisemate põhjuste kõrval olid aga levinud ka teised vähematele võimalustele viitavad põhjused. Paljud küsitletud tõdesid, et nende arvates on kitsaskohaks sihtrühma kindlaksmääramine ja sellega seoses vajatakse abi näiteks juhendmaterjalide koostamisel, heade praktikate jagamisel ja koolituste läbiviimisel. Osad aruandes käsitletud probleemidest on lihtsasti lahendatavad, kuid näiteks isikuandmetega seotud teemad vajavad põhjalikumalt läbimõtlust.

Potentsiaalseks edendamiskohaks võib pidada asutuste õpirändes mitteosalemise põhjustega seotud tagasiside analüüsimist. Kolmandik küsitlusele vastanud kutsekoolidest ja kõrgkoolidest ning kaks kolmandikku üldhariduskoolidest ei analüüsinud küsitlusele vastamise ajal õpirändes mitteosalemisega seotud tagasisidet, mis võiks olla sisendiks toetustegevuste parendamiseks. Teiseks paranduskohaks võiks olla vähemate võimalustega õppijatega seotud eesmärkide sõnastamine: küsitlustulemused näitasid, et eesmärgid on sõnastanud 70% kutsekoolidest, 36% kõrgkoolidest ja

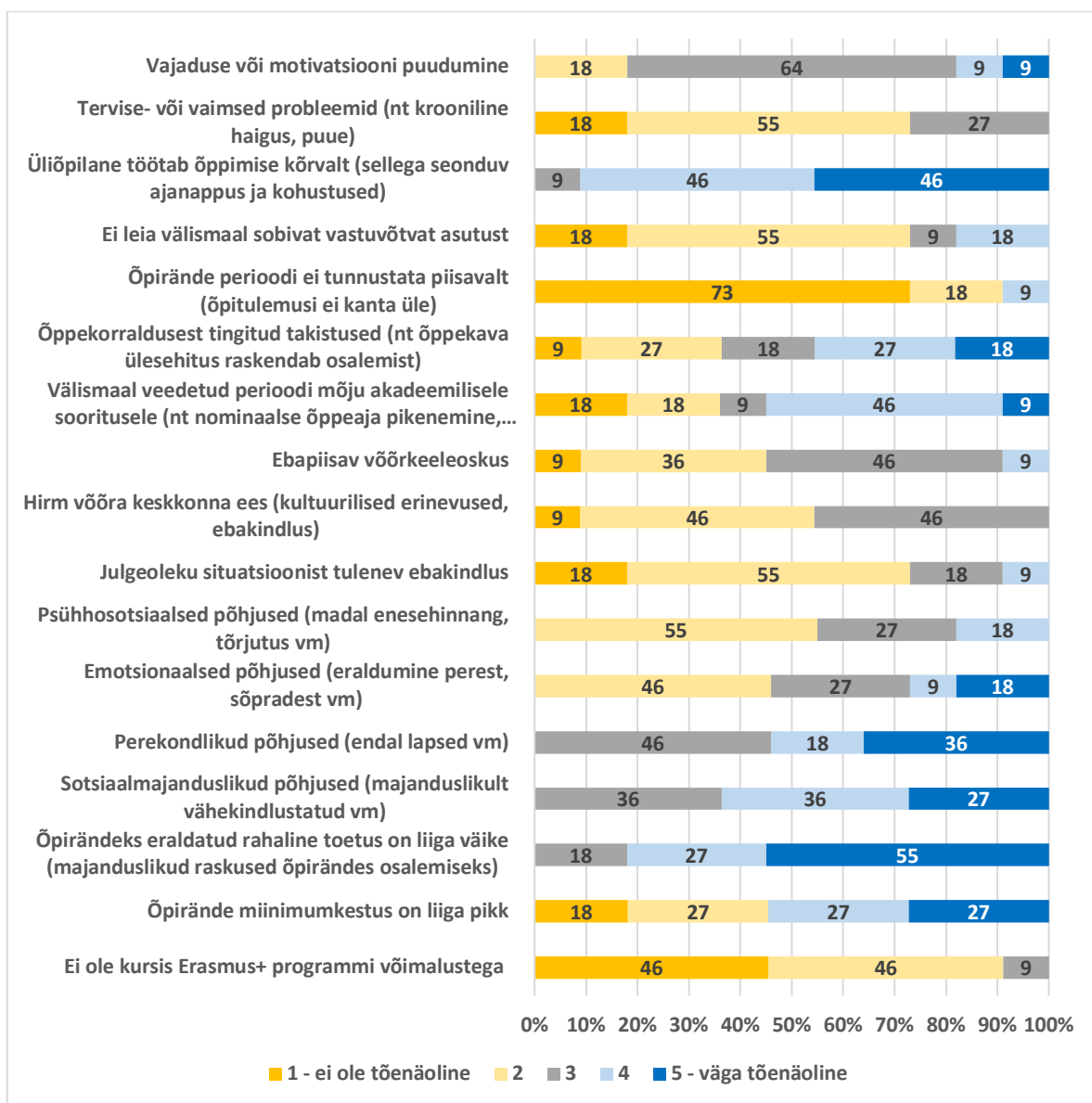
29% üldhariduskoolidest ehk väga paljud asutused ei ole neid eesmärke seadnud. Eesmärkide täitmine saaks aga tulevikus olla indikaatoriks õpirände korraldamise tulemuslikkusele.

Küsitlustulemused näitavad, et kõikides küsitletud asutustes on õppijaid, kes kuuluvad vähemate võimalustega õppijate sihtrühma. Vastajad hindasid enda teadlikkust sihtrühma kuulujatest väga heaks. Samas selgus, et erinevaid Erasmus+ abimeetmeid vähemate võimalustega õppijate õpirände korraldamiseks kasutatakse harvemini, eriti kutse- ja üldhariduskoolides. Samas toetavad kutse- ja üldharidusasutused vähemate võimalustega õppijaid mõnevõrra enam enda initsiatiivil, näiteks õppijaid julgustades, kasutades info jagamiseks sobivaid formaate või toetades neid õpirändeks kandideerimisel.

Kõikide haridusvaldkondade vastajad nägid võimalusi, kuidas nende asutused saaksid vähemate võimalustega õppijaid paremini kaasata. Üheks võimaluseks võiks olla lisatugi õpirände elluviijate sihtrühmadele pakutavate teenuste tutvustamiseks ja efektiivsemaks rakendamiseks. Vähene praktika oli sagedamini murekohaks just üldharidus- ja kutsekoolide jaoks, kuid oleks tõenäoliselt abiks ka kõrgkoolide esindajatele. Uuring täitis tulemuse ka õpirände korraldajate teadlikkuse tõstmisel: enamik vastajatest nõustus väitega, et küsimustik laiendas nende arusaama vähemate võimalustega õppijatest. Järgmisteks tegevusteks võiksid aga olla uuringus mitteosalenud projektkoordinaatorite kogemuste uurimine, sihtrühma tagasiside analüüsimine ja hinnangute kogumine ning kõikide Erasmus+ meetmete mõju hindamine.

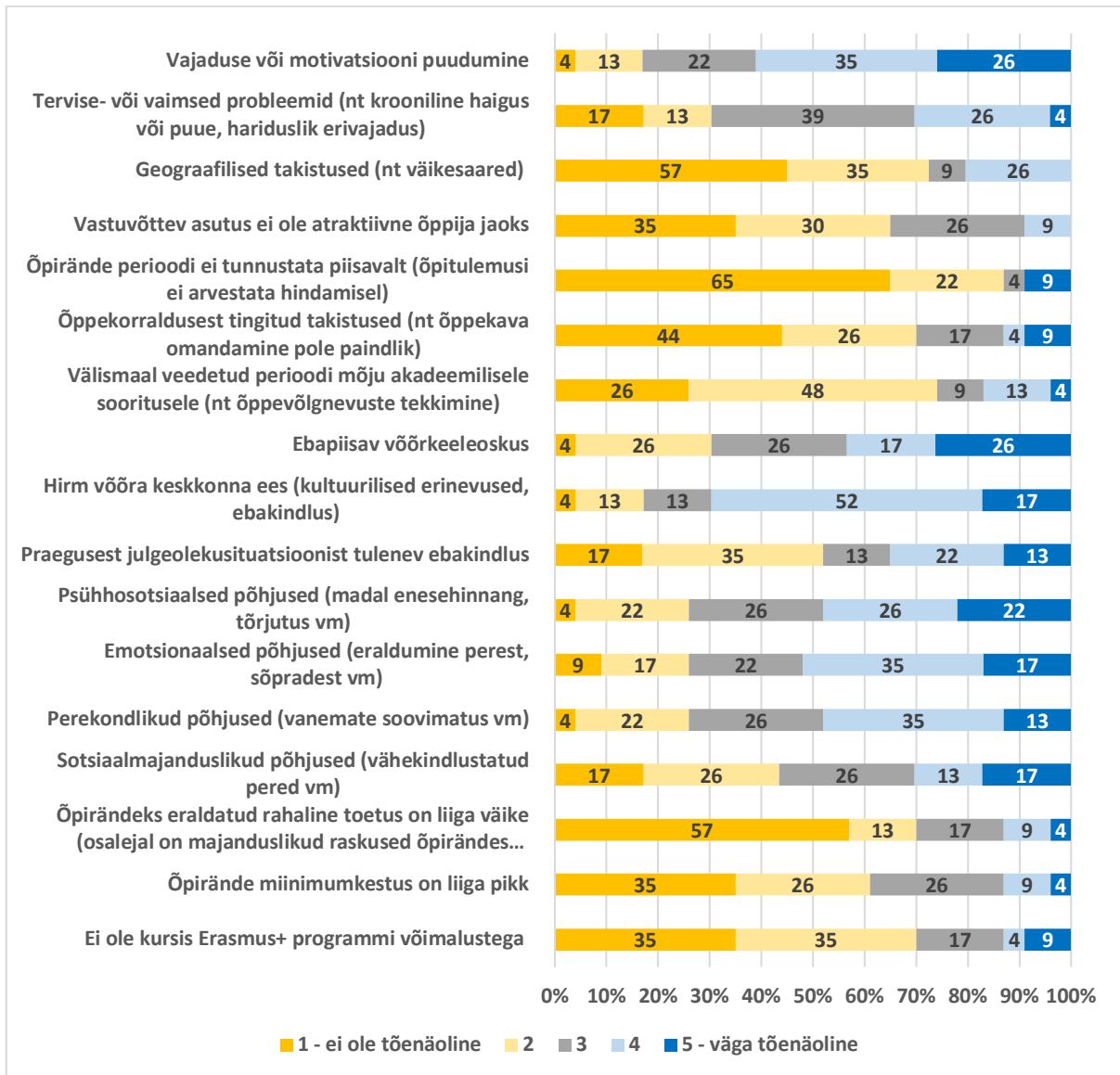
4. LISAD

Lisa 1.

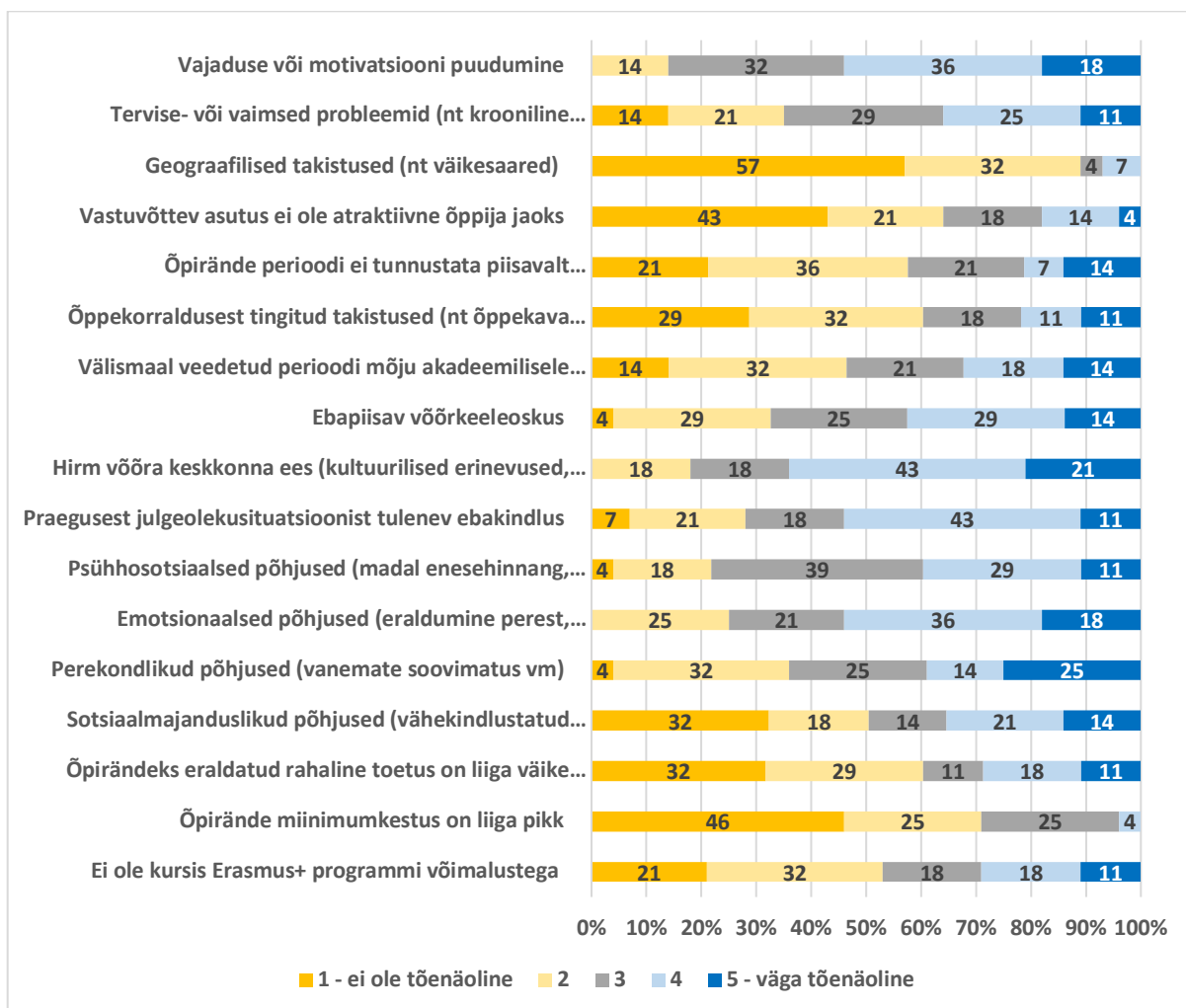
Joonis 25. Hinnangud põhjustele, miks üliõpilased ei osale õpirändes

Lisa 2.

Joonis 26. Hinnangud põhjustele, miks kutsekoolis õppijad ei osale õpirändes

Lisa 3.

Joonis 27. Hinnangud põhjustele, miks üldhariduskoolides õppijad ei osale õpirändes